

Rozdział VI

PODATKI OBCIĄŻAJĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ W POLSCE

Ryta Iwona Dziemianowicz

1. Rodzaje podatków obciążających działalność gospodarczą

W strategii finansowej przedsiębiorstwa istotne znaczenie ma kształt systemu podatkowego, rozumianego jako całość podatków obowiązujących jednocześnie w danym państwie, ściśle ze sobą powiązanych. O systemie podatkowym można mówić wówczas, gdy zbiór obowiązujących podatków ma charakter uporządkowany i obejmuje pewną liczbę podatków, które można w określony sposób sklasyfikować, uwzględniając przy tym różne kryteria podziału. W teorii podatków stosowane są bardzo różne klasyfikacje podatkowe, np. z punktu widzenia stosunku opodatkowania do źródła podatku, z punktu widzenia treści zjawisk ekonomicznych, których dotyczą, z punktu widzenia beneficjanta dochodów podatkowych. Kryteria podziału nawiązują najczęściej do cech podatku istotnych z punktu widzenia ekonomicznego.

System podatkowy jest ważnym elementem funkcjonowania jednostek gospodarczych w państwie. Do podatków obciążających działalność gospodarczą zaliczyć można tylko te, które mają wpływ na decyzje podejmowane w związku z działalnością gospodarczą i to zarówno w płaszczyźnie organizacyjnej (np. w zakresie wyboru formy organizacyjno-prawnej), jak i w płaszczyźnie funkcjonalnej (np. w zakresie wyboru kierunków inwestowania, źródeł finansowania). Nie ma znaczenia przy tym fakt, czy dany podmiot faktycznie ponosi ciężar opodatkowania, czy też jest tylko podatnikiem formalnym¹. Po uwzględnieniu powyższej definicji można wyodrębnić następujące podatki obciążające przedsiębiorców:

1. podatki, których podatnikami są wyłącznie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i wspólnicy spółek osobowych (podatek dochodowy od osób fizycznych, zryczałtowany podatek dochodowy od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne);
2. podatki, których podatnikami są wyłącznie osoby prawne (podatek dochodowy od osób prawnych);
3. podatki, których podatnikami są przedsiębiorcy niezależnie od formy organizacyjno-prawnej (podatek od towarów i usług, podatek akcyzowy, podatek od gier, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportu, podatek rolny, podatek, leśny, podatek od czynności cywilnoprawnych).

¹ H. Litwińczuk, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wydawnictwo KiK, Warszawa 2000, s. 54.

Istotne znaczenie w podejmowaniu decyzji i prowadzeniu działalności gospodarczej ma dochód osiągany przez podatnika, a zwłaszcza dochód netto (po opłaceniu podatku dochodowego). Forma prawna prowadzonej działalności wywiera istotny wpływ na opodatkowanie dochodu przedsiębiorcy. Osoba fizyczna oraz wspólnicy spółek osobowych nie są podatnikami podatku dochodowego tylko z działalności gospodarczej, ale raczej podatku od dochodu osobistego, na który składają się dochody ze wszystkich źródeł. Dochód z działalności gospodarczej osoby fizycznej łączony jest z pozostałymi jej dochodami i stanowi jedynie składnik dochodu osobistego podlegającego łącznemu opodatkowaniu podatkiem dochodowym. Podmiotowość podatkowa spółek osobowych oraz spółek cywilnych jest inna w różnych podatkach. Z punktu widzenia podatku dochodowego od osób fizycznych spółki osobowe oraz spółki cywilne traktowane są identycznie, podatnikami są wspólnicy². Podmiotowość podatkową mają natomiast przedsiębiorcy posiadający osobowość prawną, u których opodatkowaniu podlega dochód ustalony na podstawie ksiąg rachunkowych. Opodatkowanie dochodu przedsiębiorców wyposażonych w osobowość prawną należy rozpatrywać z dwóch punktów widzenia:

- jako dochodu wypracowanego przez osobę prawną – opodatkowanego na podstawie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych;
- jako dochodu z udziałów w zyskach osób prawnych – opodatkowanego w zależności od wspólników podatkiem dochodowym od osób fizycznych lub podatkiem dochodowym od osób prawnych.

Osoby fizyczne oraz spółki osobowe prowadzące działalność na niewielką skalę zamiast opodatkowania dochodu mogą wybrać uproszczoną formę opodatkowania dochodu, ryczałt ewidencjonowany lub kartę podatkową. W tym przypadku podstawą opodatkowania jest przychód (rzeczywisty lub szacunkowy), bez uwzględniania kosztów jego uzyskania. Nie ma znaczenia w przypadku ryczałtów, czy dana działalność przynosi dochód czy stratę. Wysokość podatku przychodowego nie ma bezpośredniego związku z rzeczywiście osiągniętym przez podatnika wynikiem ekonomicznym. Zakłada się, że podatnik dokonując wyboru formy opodatkowania wybierze opodatkowanie przychodu tylko w sytuacji, gdy będzie wypracowywał dochód. Aby mogło to nastąpić, niezbędna jest pełna fakultatywność wyboru.

Opodatkowanie obrotu przedsiębiorców następuje w oparciu, powszechny podatek od towarów i usług oraz o selektywne podatki obrotowe, takie jak akcyza lub podatek od gier. Są to tzw. podatki konsumpcyjne. Źródłem ekonomicznym podatków konsumpcyjnych jest dochód wydatkowany. Kwota podatku zazwyczaj zawarta jest w cenie towaru lub usługi, a pełny ciężar opodatkowania ponosi konsument. Podatki te ze względu na przedmiot opodatkowania wywierają jednak istotny wpływ na decyzje osób prowadzących działalność gospodarczą.

² Tamże.

Tab. 1. Podatki obciążające działalność gospodarczą w Polsce

Lp.	Rodzaj podatku	Charakterystyka podatku – rodzaj stawki, podstawa opodatkowania	Podmiot opodatkowania	Podstawa prawna
1.	Podatek dochodowy od osób fizycznych	Progresywna, dochód Proporcjonalna, przychód	Osoby fizyczne	Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, j.t. Dz.U. z 2000 r., nr 14, poz. 176, ze zm.
2.	Podatek dochodowy od osób prawnych	Proporcjonalna, dochód	Osoby prawne	Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, j.t. Dz.U. z 2000 r., nr 54, poz. 654, ze zm.
3.	Zryczałtowane formy podatków dochodowych a) ryczałt ewidencyjny b) kwota podatku	Proporcjonalna, przychód Kwotowa, znamiona zewnętrzne działalności	Osoby fizyczne	Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz.U. z 1998 r. nr 144, poz. 930, ze zm.
4.	Podatek od towarów i usług	Proporcjonalna, obrót	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, Dz.U. z 1993 r. nr 11, poz. 50, ze zm.
5.	Podatek akcyzowy	Proporcjonalna, obrót lub wartość celna	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, t.j. Dz.U. z 1993 r. nr 11, poz. 50, ze zm.
6.	Podatek od gier	Proporcjonalna, suma wpływów, wartość nominalna kartonów, wartość wyplaconych stawek	Osoby prawne i fizyczne	Ustawa z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach, Dz.U. z 1998 r. nr 102, poz. 650, ze zm.

Lp.	Rodzaj podatku	Charakterystyka podatku – rodzaj stawki, podstawa opodatkowania	Podmiot opodatkowania	Podstawa prawna
7.	Podatek od spadków i darowizn	Progresywna, masa spadkowa i darowizna	Osoby fizyczne	Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn, Dz.U. z 1997 r. nr 16, poz. 89, ze zm.
8.	Podatek od nieruchomości	Proporcjonalna powierzchnia nieruchomości lub wartość	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U. z 1991 r. nr 9, poz. 31, ze zm.
9.	Podatek od środków transportu	Kwotowa, masa całkowita pojazdu lub liczba miejsc	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U. z 1991 r. nr 9, poz. 31, ze zm.
10.	Podatek rolny	Proporcjonalna powierzchnia gospodarstwa rolnego w ha przeliczeniowych	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym, Dz.U. z 1993 r. nr 94, poz. 431, ze zm.
11.	Podatek leśny	Proporcjonalna, powierzchnia lasów w ha przeliczeniowych	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, Dz.U. z 2000 r. nr 56, poz. 679, ze zm.
12.	Podatek od czynności cywilnoprawnych	Proporcjonalna lub kwotowa, wartość transakcji	Osoby fizyczne i prawne	Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych, Dz.U. z 2000 r. nr 86, poz. 959, ze zm.

Źródło: Opracowanie własne

Opodatkowanie majątku przedsiębiorców następuje w ramach podatków majątkowych. Podatki majątkowe można podzielić na podatki od posiadania majątku (np. podatek od nieruchomości, podatek od środków transportu), od przyrostu wartości majątku (np. podatek od spadków i darowizn) oraz od obrotu składnikami majątku (np. podatek od czynności cywilnoprawnych). Mają one charakter bardzo niejednorodny ze względu na podmiot, przedmiot i konstrukcję. W sensie ekonomicznym podatek ma charakter majątkowy, jeżeli źródłem jego zapłaty jest majątek. Podatki te płać zazwyczaj wszyscy przedsiębiorcy, niez-

leżnie od formy prawnej. Wyjątek stanowi podatek od spadków i darowizn, który począwszy od lat dziewięćdziesiątych obciąża tylko osoby fizyczne.

Nie można z góry założyć, że istnieje jeden idealny system podatkowy. Systemy podatkowe większości krajów są wypadkową wieloletnich doświadczeń, które w rezultacie doprowadziły do częściowego pogodzenia praw i obowiązków podmiotów publicznych (państwa i samorządu terytorialnego) oraz praw i obowiązków podatników. U podstaw takiego podejścia leży nie tylko ochrona podatników przed nadmiernym fiskalizmem, ale także poszanowanie własności, prawa do dziedziczenia oraz swobody wykonywania działalności³.

Obecnie obowiązujący w Polsce system opodatkowania działalności gospodarczej ukształtował się w latach dziewięćdziesiątych. Początkiem jego przebudowy było niewątpliwie wprowadzenie w 1989 roku jednolitego podatku od osób prawnych, który zmienił dotychczasową zasadę zróżnicowania opodatkowania podmiotów gospodarczych uwzględniającego kryterium uspołecznienia. Zasadnicza reforma systemu podatkowego została przeprowadzona w latach 1992-1993. W 1992 roku wprowadzono powszechny podatek dochodowy od osób fizycznych i jednocześnie nową konstrukcję podatku od osób prawnych, ujednolicając tym samym zasady opodatkowania podmiotów gospodarczych. Od 1993 roku zaczął obowiązywać podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, które zastąpiły dotychczas obowiązujące i powszechnie krytykowane podatki obrotowe od wartości brutto. W wyniku wprowadzonych zmian, polski system podatkowy zbliżył się do systemów podatkowych państw o rozwiniętej gospodarce rynkowej, co nie oznacza, że proces jego przebudowy został już zakończony. W związku z ubieganiem się Polski o członkostwo w Unii Europejskiej, niezbędne jest dalsze dostosowanie podatków do prawa podatkowego obowiązującego w Unii.

W dalszej części rozdziału scharakteryzowane zostaną wybrane podatki obciążające działalność gospodarczą w Polsce. Część z nich ze względu na niewielkie znaczenie fiskalne nie będzie stanowić przedmiotu niniejszej prezentacji.

³ Komar A., *Finanse publiczne w gospodarce rynkowej*, Oficyna Wydawnicza Bratna, Bydgoszcz 1996, s. 30-31.

Tab. 2. Porównanie form opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą

Lp.	Wyróżnik	Zasady ogólne	Ryczałt ewidencjonowany	Karta podatkowa
1	Rejestracja dla celów podatkowych	Tak	Nie	Tak
2	Obowiązek prowadzenia ksiąg podatkowych (podatkowej księgi przychodów i rozchodów lub ksiąg rachunkowych)	Tak	Nie	Nie
3	Obowiązek prowadzenia ewidencji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	Tak	Tak	Nie
4	Obowiązek prowadzenia kart przychodów pracowników	Tak	Tak	Tak
5	Obowiązek prowadzenia ewidencji zatrudnienia	Nie	Nie	Tak
6	Obowiązek prowadzenia rejestru opłaty skarbowej	Tak	Nie	Nie
7	Obowiązek prowadzenia rejestru podatku od czynności cywilnoprawnych	Tak	Tak	Tak
8	Obowiązek prowadzenia ewidencji dla potrzeb podatku od towarów i usług	Tak	Tak	Tak
9	Obowiązek prowadzenia ewidencji wyposażenia	Tak*	Nie	Nie
10	Obowiązek wystawiania rachunków (faktur)	Tak	Tak	Tak
11	Obowiązek prowadzenia ewidencji przebiegu pojazdu	Tak	Nie	Nie
12	Obowiązek sporządzania inwentaryzacji	Tak	Tak	Nie
13	Obowiązek ustalania przychodu	Tak	Tak	Nie
14	Obowiązek ustalania kosztów uzyskania przychodu	Tak	Nie	Nie
15	Obowiązek ustalania dochodu	Tak	Nie	Nie
16	Możliwość korzystania z ulg podatkowych polegających na odliczeniu poniesionych wydatków bądź od dochodu (przychodu), bądź od podatku	Pełna	Ograniczona	Brak
17	Możliwość obniżenia stawki podatkowej	Nie	Nie	Tak
18	Możliwość odliczenia od podatku składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne	Tak	Tak	Tak
19	Obowiązek wpłacania zaliczek miesięcznych	Tak	Nie	Nie
20	Obowiązek składania deklaracji miesięcznych	Tak	Nie	Nie
21	Obowiązek składania zeznań rocznych	Tak	Tak	Nie
22	Obowiązki spoczywające na płatnikach w przypadku zatrudniania pracowników	Pełny zakres	Pełny zakres	Pełny zakres
23	Stosunek do podatku od towarów i usług	Ogólne zasady	Ogólne zasady	Ogólne zasady
24	Zakres przedmiotowy formy opodatkowania	Pełny	Ograniczony	Ograniczony

* Tylko przy prowadzeniu księgi przychodów i rozchodów.

Źródło: Kulicki J., *Opodatkowanie działalności gospodarczej podatkiem dochodowym od osób fizycznych*, SeZaM s.c., Warszawa 2001, s. 224-225

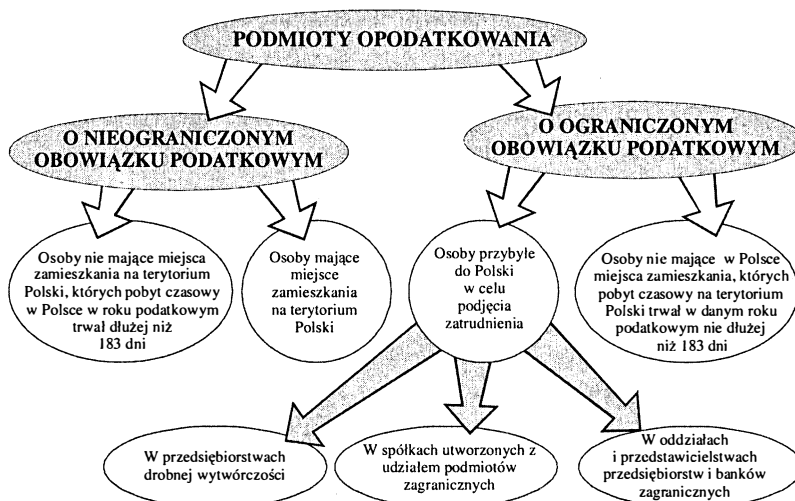
2. System opodatkowania działalności gospodarczej w Polsce

2.1. Podatek dochodowy od osób fizycznych

Od dnia 1 stycznia 1992 roku uległy zasadniczym zmianom zasady opodatkowania dochodów osobistych ludności w Polsce. Wówczas to zaczęła obowiązywać *ustawa z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych*⁴, która na wzór innych krajów europejskich wprowadziła powszechny podatek dochodowy od osób fizycznych. Ma on charakter podatku państwowego, który w części zasila również budżety samorządowe. Nowy podatek zastąpił pięć innych, pobieranych do końca 1991 roku, związanych z opodatkowaniem dochodów osobistych. Obejmuje swoim zasięgiem wszystkie dochody osiągnięte przez osobę fizyczną z wyjątkiem dochodów pochodzących z następujących źródeł:

- działalności rolniczej, z wyjątkiem działów specjalnych,
- gospodarki leśnej,
- podlegających przepisom o podatku od spadków i darowizn,
- wynikających z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy,
- przychodów z tytułu podziału wspólnego majątku małżonków w wyniku ustania lub ograniczenia wspólnoty majątkowej.

Rys. 1. Klasyfikacja podmiotów podatkowych ze względu na obowiązek podatkowy

Źródło: Opracowanie własne

⁴ Dz.U. z 2000 r. nr 14, poz. 176 ze zm., najnowsza nowelizacja ustawy pochodzi z dnia 21 listopada 2001 r.

Podatek dochodowy od osób fizycznych ma charakter osobisty i dotyczy konkretnego podatnika, który osiąga dochód w rozumieniu przepisów ustawy. Od tej zasady ustawodawca przewidział trzy wyjątki:

- pierwszy – umożliwia łączne opodatkowanie małżonków, na ich wniosek, między którymi istnieje wspólność majątkowa, a ich związek trwał przez cały rok podatkowy (art. 6 ust. 2 i 3), z wyłączeniem podatników prowadzących działalność gospodarczą i uzyskujących dochody (przychody) opodatkowane na podstawie ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne;
- drugi – dotyczy wspólnego opodatkowania z dzieckiem osób samotnie wychowujących dzieci, w tym przypadku przywilej łącznego opodatkowania także nie jest obligatoryjny, ale występuje fakultatywnie na wniosek podatnika i po spełnieniu warunków zawartych w art. 6 ust. 4;
- trzeci – obligatoryjny, dotyczy łącznego opodatkowania dochodów małoletnich dzieci z dochodami rodziców, z wyjątkiem dochodów z ich pracy, stypendiów oraz dochodów z przedmiotów oddanych im do swobodnego użytku, chyba że rodzicom przysługuje prawo pobierania pożytków ze źródeł przychodów dzieci (art. 7).

Osoby fizyczne uzyskujące dochody z udziałów w spółce osobowej są opodatkowane odrębnie w stosunku do ich udziałów lub, jeżeli takich udziałów nie da się wyodrębnić, w równych częściach. Podobne zasady stosuje się do wspólnej własności i posiadania.

Opodatkowaniu podatkiem dochodowym podlegają wszelkie rodzaje dochodów z wyjątkiem dochodów zwolnionych zgodnie z art. 21 ustawy (artykuł 21 wymienia 110 rodzajów zwolnień). Zwolnienia mają charakter przedmiotowy, działają z mocy samego prawa i w zasadzie nie wymagają dodatkowo decyzji właściwego organu skarbowego. Większość z nich ma charakter socjalny i bezterminowy.

Dochodem jest nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania, a jeżeli różnica jest ujemna, powstaje wówczas strata z danego źródła przychodów. Przychód w podatku dochodowym jest podstawową i niezbędną kategorią do określenia przedmiotu oraz podstawy opodatkowania, dlatego istotne jest precyzyjne jego określenie. Zgodnie z art. 11 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, przychodem są otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartości otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Przychodem jest więc zarówno otrzymana przez podatnika gotówka, jak i wartości pieniężne uprawniające do otrzymania określonych kwot pieniężnych. Wśród przychodów podlegających opodatkowaniu wymienia się (art. 10):

- 1) stosunek służbowy, stosunek pracy, w tym również spółdzielczy stosunek pracy, członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub innej spół-

- dzielni zajmującej się produkcją rolną, praca nakładcza, emerytura lub renta;
- 2) działalność wykonywaną osobiście;
 - 3) pozarolnicza działalność gospodarcza, w tym wykonywanie wolnego zawodu;
 - 4) działy specjalne produkcji rolnej;
 - 5) nieruchomości lub ich części;
 - 6) najem, podnajem i dzierżawę, poddzierżawę oraz inne o podobnym charakterze, w tym także na cele działów specjalnych produkcji rolnej oraz gospodarstwa rolnego i jego składników na cele nierolnicze lub działów specjalnych produkcji rolnej, z wyjątkiem składników majątku związanych z działalnością gospodarczą;
 - 7) kapitały pieniężne i prawa majątkowe;
 - 8) odpłatne zbycie:
 - nieruchomości lub ich części udziałów w nieruchomości,
 - spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz wynikającego z przydziału spółdzielni mieszkaniowych: prawa do domu jednorodzinnego lub prawa do lokalu w małym domu mieszkalnym,
 - prawa wieczystego użytkowania gruntów,
 - innych rzeczy,
 - jeżeli sprzedaż lub zamiana nie następuje w wykonywaniu działalności gospodarczej i została wykonana przed upływem 5 lat licząc od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło nabycie lub wybudowanie nieruchomości, a w przypadku innych rzeczy – przed upływem pół roku, licząc od końca miesiąca, w który nastąpiło nabycie;
 - przed upływem pół roku, licząc od końca miesiąca, w którym nastąpiło nabycie; w przypadku zamiany okresy te odnoszą się do każdej z osób dokonującej zamiany;
 - 9) inne źródła.

W podatku dochodowym, przedmiotem opodatkowania jest dochód osiągnięty ze źródła przychodów, rozumiany jako przychód z poszczególnego źródła, pomniejszony o koszty jego uzyskania. Pojęcie kosztów uzyskania ustawodawca zdefiniował w art. 22 ustawy. Ma ono zasięg powszechny i jest stosowane w każdym przypadku ustalania kosztów uzyskania przychodu z poszczególnego źródła, poza przypadkami, w których ustawodawca zastosował ryczałtową normę kosztów bądź, gdy posługuje się instytucją dochodu szacunkowego.

W ustawie bardzo ogólnie definiuje się koszty uzyskania przychodów jako wszelkie koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodu poza wymienionymi w art. 23, których ustawodawca nie uważa za podatkowe koszty uzyskania przychodu. W artykule tym wymienia się 59 pozycji wydatków, które, mimo że są zazwyczaj bezpośrednio związane z działalnością prowadzoną przez podatnika, to z punktu widzenia ustawodawcy zostały wyłączone z kosztów podatkowych.

Użyte w art. 22 sformułowanie interpretowane jest zarówno przez organy skarbowe, jak i liczne orzecznictwo NSA jako istnienie związku o charakterze przyczynowo-skutkowym kosztów ze źródłem przychodów. Z tego punktu widzenia nie stanowią kosztów uzyskania przychodu wydatki, które obiektywnie nie przyczyniają się do osiągnięcia przychodu z danego źródła. Problem pojawia się wówczas, gdy w sposób precyzyjny należy określić charakter związku przyczynowo-skutkowego. Czy wystarczy do zakwalifikowania określonego wydatku w koszty jego pośredni wpływ na przychód, czy też raczej powinien to być charakter bezpośredni? Można się domyślać, że interes podatnika, który zawsze będzie dążył do zastosowania pierwszego rozwiązania będzie zazwyczaj rozbieżny z interesem organów skarbowych reprezentujących budżet państwa i ograniczających możliwość zaliczenia w koszty określonych wydatków.

Zgodnie z brzmieniem art. 22 poza kosztami, które podatnik może od przychodu potrącić w rzeczywistej wysokości, ustawodawca w niektórych przypadkach określił tzw. koszty ryczałtowe. Ryczałtowa wielkość kosztów uzyskania przychodu jest jednakowa dla wszystkich podatników i przybiera zazwyczaj postać procentowego wskaźnika. Ustawa pozwala na proporcjonalne rozdzielnie poniesionych kosztów, w takim stosunku, w jakim pozostają przychody z tych źródeł do ogólnej kwoty przychodów. Koszty ryczałtowe znajdują zastosowanie między innymi do:

- przychodów z tytułu stosunku pracy, stosunku służbowego, spółdzielczego stosunku pracy lub pracy nakładczej – wynoszą one 0,25% kwoty stanowiącej górną granicę pierwszego przedziału skali podatkowej, w przypadku pracy u co najmniej dwóch pracodawców nie mogą przekroczyć łącznie 4,5% tej kwoty, podatnik może podwyższyć wyżej wymienione kwoty o 25%, jeżeli miejsce jego pracy położone jest poza miejscowością, w której mieszka⁵;
- przychodów z tytułu samodzielnie wykonywanej działalności artystycznej, literackiej, naukowej i publicystycznej – w wysokości 20%;
- przychodów z tytułu usług wykonywanych w ramach umów zlecenia lub dzieła, pod warunkiem, że nie wchodzą one w zakres działalności gospodarczej zleceniobiorcy wykonywanej na rzecz ludności – w wysokości 20%;
- wynagrodzeń osób wykonujących czynności związane z pełnieniem obowiązków społecznych i obywatelskich, bez względu na sposób powołania tych osób – w wysokości 20%;

⁵ W 2002 roku z powodu wstrzymania waloryzacji skali podatkowej tzw. pracownicze koszty uzyskania przychodu ustawodawca ustalił kwotowo: z jednego zakładu pracy wynoszą – 96,26zł miesięcznie (1115,12 zł rocznie), z kilku zakładów pracy – nie mogą przekroczyć kwoty 1732,72 zł rocznie, jeżeli podatnik mieszka poza miejscowością, w której znajduje się zakład pracy – 120,33 zł miesięcznie.

- przychodów z tytułu zapłaty oraz opłaty licencyjnej za przeniesienie praw własności projektu wynalazczego, topografii układu scalonego, znaku towarowego lub wzoru zdobniczego – w wysokości 50%;
- przychodów z tytułu korzystania przez twórców z praw autorskich i praw pokrewnych lub rozporządzania przez nich tymi prawami – w wysokości 50%.

W przypadku, gdy podatnik osiągający przychody, do których mają zastosowanie ryczałtowe koszty uzyskania przychodu w wysokości 20 i 50 procent, posiada dokumenty stwierdzające, że w rzeczywistości w związku z osiągniętym przychodem, poniósł wydatki wyższe, może zastosować koszty faktycznie poniesione. Jest to rozwiązanie korzystniejsze, ale ciężar dowodu, wraz z udowodnieniem związku przyczynowo-skutkowego poniesionych kosztów z uzyskanym przychodem spoczywa wówczas wyłącznie na podatniku.

Jeżeli koszty uzyskania przychodu z danego źródła są wyższe od przychodu, podatnik nie osiąga dochodu, a ponosi stratę. Stratę zgodnie z postanowieniami zawartymi w ustawie można odliczyć od dochodu w ciągu pięciu kolejno następujących po sobie lat podatkowych w wysokości nie wyższej niż 50% w danym roku, pod warunkiem uzyskania dochodu ze źródła, z którego poniosło się stratę.

Należy dodać, że do niektórych kategorii przychodów ustawodawca zastosował uproszczony sposób opodatkowania, bez określania kosztów uzyskania przychodów nawet w formie ryczałtowej. Dotyczy to między innymi: rent, emerytur, zasiłków pieniężnych wypłacanych z funduszy ubezpieczeń społecznych, dotacji i subwencji.

Przychód jest przedmiotem opodatkowania także wówczas, gdy do określonych źródeł przychodów zastosowano ryczałtowe zasady opodatkowania. Podatek w formie ryczałtowej opłaca się między innymi od:

- odsetek od pożyczek, z wyjątkiem związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą, dyskonta lub oprocentowania papierów wartościowych – 20%;
- z dywidend i innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych – 15%;
- przychodów określonych w art. 13 pkt. 2,5-8 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, jeżeli kwota należna nie przekracza określonej wartości (np. w 2002 roku – 143 zł) – 20%;
- wynagrodzeń za udzielenie pomocy policji, straży granicznej, wojskowym służbom informacyjnym, żandarmerii i UOP – 20%;
- wypłaconych emerytom lub rencistom świadczeń pieniężnych przez byłych pracodawców – 20%;
- wygranych w konkursach i grach lub nagród związanych ze sprzedażą premią, z wyjątkiem zwolnionych przez ustawodawcę – 10%;

- odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku podatnika lub innych formach oszczędzania, od dochodu z tytułu udziału w funduszach kapitałowych – 20%⁶;
- kwot stanowiących obrót kapitałowy w rozumieniu prawa dewizowego, przekazane za granicę przez osoby fizyczne – 2%⁷;
- dochodów z tzw. nieujawnionych źródeł – 75%.

Przychody opodatkowane w formie ryczałtowej, polegającej na zastosowaniu proporcjonalnej stawki podatku do określonego źródła, nie podlegają kumulacji z dochodami opodatkowanymi przy zastosowaniu skali podatkowej, w oparciu o tzw. zasady ogólne.

Zgodnie z przepisami art. 26 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, podstawą opodatkowania jest dochód ustalony w oparciu o art. 9, po odliczeniu kwot wydatkowanych w roku podatkowym na ściśle określone przez ustawodawcę cele. Od czasu wejścia w życie ustawy katalog tych celów ulegał pewnym zmianom ilościowym, począwszy od 1997 roku, ze względu na zmianę sposobu odliczania ulg podatkowych, ograniczono także liczbę tytułów do odliczeń. Od dochodu przed opodatkowaniem mogą być odliczone w 2002 r. wydatki z tytułu:

- składek na ubezpieczenie społeczne podatnika i osób z nim współpracujących pod warunkiem niezaliczenia ich do kosztów uzyskania przychodu;
- składek na rzecz organizacji, do których przynależność podatnika jest obowiązkowa, jeżeli nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodu;
- dokonywanych w roku podatkowym zwrotów nienależnie pobranych emerytur i rent oraz zasiłków z ubezpieczenia społecznego w kwotach uwzględniających podatek dochodowy, jeżeli nie zostały potrącone przez organ rentowy;
- dokonanych w roku podatkowym zwrotów nienależnie pobranych świadczeń, które poprzednio zwiększyły dochód podlegający opodatkowaniu w kwotach uwzględniających podatek dochodowy, jeżeli zwroty nie zostały potrącone przez płatnika;
- darowizn na cele ściśle określone przez ustawodawcę z wyłączeniem osób fizycznych łącznie do wysokości nie przekraczającej 15% dochodu;
- kwoty równej funduszowi wynagrodzeń przysługującym osobom pozbawionym wolności i zatrudnionym u podatnika, z wyłączeniem przywiezionych zakładów pracy;

⁶ Ryczałtowe opodatkowanie odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku podatnika lub innych formach oszczędzania dotyczy tylko osób fizycznych i obowiązuje od 1 marca 2002 roku.

⁷ Przepis obowiązuje od 1 stycznia 2002 r. do 31 grudnia 2003 r.

- wydatków na cele rehabilitacyjne ponoszone przez podatnika będącego osobą niepełnosprawną lub podatnika, na którego utrzymaniu jest osoba niepełnosprawna, zgodnie z katalogiem i limitami określonymi przez ministra finansów;
- faktycznie poniesionych w roku podatkowym wydatków na spłatę odsetek od kredytu (pożyczki) udzielonego podatnikowi na sfinansowanie inwestycji mieszkaniowej, pod warunkiem jej zakończenia przed upływem trzech lat od momentu rozpoczęcia (art. 26 b)⁸, odliczyć można tylko odsetki od tej części kredytu, która odpowiada górnemu limitowi wydatków objętych tzw. dużą ulgą budowlaną (w 2002 r. – 189.000 zł).

Stawki skali podatkowej podatku dochodowego od osób fizycznych mają charakter progresywny, kwotowo-procentowy. Wysokość obciążeń podatkiem zależy od dwóch podstawowych elementów skali podatkowej, ściśle powiązanych ze sobą: liczby szczebli (przedziałów) podatkowych i wysokości stawki kwotowo-procentowej przyporządkowanej poszczególnym przedziałom skali. Im wyższa podstawa opodatkowania, tym wyższa stawka podatku.

Skala podatkowa ma podstawowe znaczenie przy ustalaniu podatku dochodowego od dochodu podlegającego opodatkowaniu. Zgodnie z art. 27 w 2002 roku obowiązuje skala przedstawiona w tabeli 3.

Należny podatek dochodowy zgodnie z art. 27 b ustawy, począwszy od 1999 r., w pierwszej kolejności ulega obniżeniu o kwotę składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne, wynoszącej 7,75% podstawy wymiaru tej składki:

- opłaconej w roku podatkowym bezpośrednio przez podatnika zgodnie z przepisami o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym;
- pobranej w roku podatkowym przez płatnika.

Zgodnie z art. 27a ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, osoby podlegające nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu mogą dokonać odliczeń od podatku wydatków poniesionych w roku podatkowym na (limity obowiązujące w 2002 roku prezentuje tabela 4)⁹:

- remont lokalu lub budynku mieszkalnego;
- dojazd dzieci do szkół;
- kształcenie własne (w tym także w szkołach wyższych) i dzieci w wieku do 25 lat, będących na utrzymaniu podatnika, dojazd dzieci do szkół;
- zakup pomocy i przyrządów naukowych;

⁸ Odliczenia dokonuje się najwcześniej za rok podatkowy, w którym dana inwestycja została zakończona. Podatnik nie może dokonać odliczenia, jeżeli on lub małżonek korzystał lub korzysta z odliczenia od dochodu lub podatku wydatków poniesionych na cele mieszkaniowe.

⁹ Ulga związana z realizacją własnych potrzeb mieszkaniowych, budową budynku mieszkalnego, zakupem nowo wybudowanego budynku lub lokalu mieszkalnego, nadbudową i rozbudową budynku na cele mieszkalne, systematycznym gromadzeniem oszczędności wyłącznie na jednym rachunku oszczędnościowo-kredytowym i w jednym banku prowadzącym kasę mieszkaniową począwszy od 1 stycznia 2002 r. obowiązuje na zasadzie praw nabytych, pod warunkiem rozpoczęcia inwestycji przed 1 stycznia 2002 r.

Tab. 3. Skala podatkowa obowiązująca w latach 2001-2002

Podstawa obliczenia podatku w zł		Wysokość podatku
Ponad	Do	
2001		
37 024 74 048	37 024 74 048	19% podstawy obliczenia minus kwota 493,32 zł 6 541,24 zł + 30% nadwyżki ponad 37 024 zł 17 648,44 zł + 40% nadwyżki ponad 74 048 zł
2002		
37 024 74 048	37 024 74 048	19% podstawy obliczenia minus kwota 518,16 zł 6 516,40 zł + 30% nadwyżki ponad 37 024 zł 17 623,60 zł + 40% nadwyżki ponad 74 048 zł

Źródło: Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 26 lipca 1992 roku (j.t. Dz.U. z 2000 r. nr 14, poz. 176 ze zm.)

Odliczeniu podlega zazwyczaj maksymalnie 19% udokumentowanych, poniesionych w roku podatkowym wydatków. Dowodem poniesienia może być w określonych sytuacjach faktura VAT, ewentualnie dowód wpłaty lub imienny bilet.

Tab. 4. Roczne limity odliczeń od podatku w 2002 roku

Rodzaj odliczeń	Limit odliczeń
1. Wydatki na remont mieszkania lub budynku mieszkalnego	19% wydatków poniesionych w latach 2000-2002 łącznie nie więcej niż: <ul style="list-style-type: none"> • na remont budynku – 4 620 zł • na remont lokalu – 3 850 zł • limit może być zwiększony o 770 zł w związku z remontem urządzeń gazowych
2. Dojazd dzieci do szkół poza miejscem zamieszkania	19% faktycznie poniesionych wydatków
4. Odpłatne kształcenie w szkołach wyższych	19% faktycznie poniesionych wydatków, nie więcej niż 760 zł
5. Odpłatne kształcenie i doskonalenie zawodowe	19% faktycznie poniesionych wydatków, nie więcej niż 433,20 zł
6. Zakup przyrządów i pomocy naukowych oraz programów komputerowych	19% faktycznie poniesionych wydatków, nie więcej niż 433,20 zł

Źródło: Opracowanie własne

Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą mogą korzystać z obniżenia podatku na podstawie tzw. ulgi uczniowskiej. Ulga z tytułu wykształcenia jednego

ucznia wynosi równowartość sześciokrotnego najniższego wynagrodzenia za pracę wówczas, gdy szkolenie trwało nie dłużej niż 24 miesiące i dziesięciokrotność tej kwoty, gdy było dłuższe¹⁰.

Przepisy art. 44 ustawy umożliwiają osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą wybór formy wpłacania zaliczek miesięcznych w trakcie roku podatkowego. Zgodnie z tymi przepisami podatnicy mogą wpłacać zaliczki miesięczne na podstawie zasad ogólnych, w oparciu o rzeczywiście osiągnięty dochód (składając jednocześnie miesięczne deklaracje PIT-5) lub w uproszczonej formie, według następujących zasad:

- za miesiące od stycznia do maja danego roku podatkowego – w wysokości 1/6 podatku należnego wykazanego w deklaracji o wysokości dochodu (straty) osiągniętego za pierwsze półrocze roku poprzedzającego rok podatkowy;
- za miesiąc czerwiec danego roku podatkowego – w wysokości różnicy pomiędzy podatkiem obliczonym według zasad określonych w art. 26, 27 i 27b (czyli na podstawie zasadach ogólnych), od dochodu rzeczywiście osiągniętego od początku roku do dnia 30 czerwca, a sumą wpłaconych zaliczek, obliczonych w sposób uproszczony;
- za miesiące od lipca do grudnia danego roku podatkowego – w wysokości 1/6 należnego podatku za pierwsze półrocze roku podatkowego wynikającego z deklaracji złożonej za okres pierwszego półrocza.

Podatnicy, którzy wybrali uproszczoną formę wpłacania zaliczek, są zobowiązani:

- do dnia 20 lutego roku podatkowego zawiadomić o wyborze tej formy właściwy urząd skarbowy, przy czym przepisy nie określają szczególnej formy tego zawiadomienia;
- stosować uproszczoną formę wpłacania zaliczek przez cały rok podatkowy;
- wpłacać zaliczki w terminach określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych, to znaczy do 20 dnia następnego miesiąca, a za miesiąc grudzień w terminie przewidzianym dla miesiąca listopada;
- złożyć deklarację, według ustalonego wzoru (PIT-5P), o wysokości osiągniętego dochodu (straty) za pierwsze półrocze roku podatkowego i o wysokości należnych za ten okres zaliczek, w terminie do dnia 20 lipca;
- dokonać rozliczenia podatku za rok podatkowy na zasadach ogólnych (na formularzu PIT-36) do 30 kwietnia następnego roku podatkowego.

Niewątpliwą zaletą uproszczonych zasad opłacania zaliczek jest uwolnienie się od konieczności składania co miesiąc deklaracji PIT-5 oraz znajomość,

¹⁰ Z ulgi tej korzystają podatnicy, którzy zawarli umowę ze szkołą, pod warunkiem, że nauka zawodu nie trwała krócej niż 10 miesięcy (art. 27 c).

z dużym wyprzedzeniem, miesięcznej wysokości zaliczki podatku, co może ułatwić planowanie finansowe w przedsiębiorstwie.

Nie wszyscy podatnicy mogą skorzystać z uproszczonej formy rozliczania zaliczek, ustawowo wyłączono z niej podatników wymienionych w art. 44 ust. 6d. Ponadto należy zauważyć, że uproszczona forma rozliczeń powinna być stosowana przede wszystkim przez podatników, którzy przewidują duży wzrost dochodów w danym roku podatkowym w porównaniu z poprzednim. Nie powinni jej wybierać przedsiębiorcy przewidujący poniesienie dużych wydatków, których efektem może być strata podatkowa.

2.2. Opodatkowanie dochodów osób prawnych

W większości współczesnych systemów podatkowych opodatkowania dochodów osób prawnych dokonuje się przy zastosowaniu odrębnych konstrukcji podatkowych. W Polsce reguluje to *ustawa z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych*¹¹. Podatek dochodowy od osób prawnych jest bezpośredni i obligatoryjny. Obliczany jest przez samych podatników i tylko w niektórych przypadkach przez płatników. Jest podatkiem państwowym, który w 95% zasila budżet państwa, a w pozostałych 5% budżety właściwych samorządów terytorialnych. Znaczenie fiskalne podatku od osób prawnych systematycznie maleje, następuje spadek jego udziału w dochodach budżetowych. W. Modzelewski twierdzi wręcz, że „podatek ten jest niedopracowany legislacyjnie, mimo wielokrotnych i głębokich zmian stanu prawnego” i obecnie „należy do najbardziej niejasnych i ryzykownych od strony prawnej konstrukcji podatkowych; praktycznie wymaga nowego uregulowania od podstaw”¹².

Zakres podmiotowy podatku jest nieco szerszy niż wskazuje na to nazwa ustawy. Obejmuje także osiągające dochody jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, z wyłączeniem spółek osobowych (partnerskich, jawnych, komandytowych oraz cywilnych). Podmiotami podatku dochodowego od osób prawnych mogą być również podatkowe grupy kapitałowe, składające się z co najmniej dwóch spółek prawa handlowego, akcyjnych lub z ograniczoną odpowiedzialnością, i utworzone na podstawie art. 1a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Podatkowa grupa kapitałowa spełniająca warunki sformułowane przez ustawę może rozliczać się z dochodu stanowiącego nadwyżkę sumy dochodów wszystkich spółek na sumą ich strat. Celem takiego uregulowania jest wspomaganie procesów restrukturyzacyjnych polskiej gospodarki. Rozwiązania dotyczące podatkowych grup kapitałowych występują również w ustawach podatkowych krajów członkowskich Unii Europejskiej, należy

¹¹ Dz.U. z 1993 r., nr 106, poz. 482 ze zm.

¹² Modzelewski W., *Materiałne prawo podatkowe*, Instytut Studiów Podatkowych, Warszawa 1998, s. 69.

jednak podkreślić, że tam charakteryzują się one znacznie łagodniejszymi warunkami ich tworzenia.

Zakres podmiotowy podatku dochodowego od osób prawnych jest ograniczony. W przeciwieństwie do podatku dochodowego od osób fizycznych występują tu zwolnienia podmiotowe. Od podatku zwolnione są: Skarb Państwa, Narodowy Bank Polski, fundusze celowe tworzone na podstawie odrębnych ustaw, przedsiębiorstwa międzynarodowe i inne jednostki gospodarcze utworzone przez organ administracji państwowej wspólnie z innymi państwami na podstawie umów i porozumień, jednostki budżetowe (z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 6 ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych), gminy i związki gmin w zakresie dochodów własnych. Pobieranie podatku od Skarbu Państwa, jednostek budżetowych oraz gmin nie ma uzasadnienia ekonomicznego, ponieważ wpływy z tych podatków zasilają w części budżet państwa i budżety lokalne.

Przedmiot opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych ma bardziej jednorodny charakter niż w podatku dochodowym od osób fizycznych. Zgodnie z art. 7 ust. 1 przedmiotem opodatkowania jest dochód, bez względu na rodzaj źródła przychodu, osiągnięty w roku podatkowym, z wyłączeniem dochodów zwolnionych. W przeciwieństwie do ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawa o podatku od osób prawnych nie wyszczególnia żadnych rodzajów źródeł, co oznacza, że przedmiotem opodatkowania są dochody ze wszystkich źródeł. Wyłączone spod opodatkowania są:

- przychody z działalności rolniczej, z wyłączeniem dochodów z działów specjalnych;
- przychody z gospodarki leśnej;
- przychody wynikające z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy.

Dochód rozumiany jest jako nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania. Podobnie jak w przypadku podatku dochodowego od osób fizycznych, osoba prawna powinna wykazać bezpośredni związek poniesionych kosztów uzyskania przychodów z prowadzoną działalnością i uzyskanym przychodem. Koszty uzyskania przychodów mają podstawowe znaczenie w konstrukcji podatku dochodowego. Możliwość zaliczenia określonych wydatków do kosztów uzyskania w roku podatkowym wpływa bezpośrednio na wysokość dochodu będącego podstawą opodatkowania, a w konsekwencji na wysokość należnego zobowiązania. Z tego też względu przepisy podatkowe dotyczące kosztów uzyskania przychodów są zazwyczaj rozbudowane i mają charakter bardzo szczegółowy. Nie zawsze wpływa to na ich czytelność i jednoznaczność. Zasady opodatkowania powinny być proste i czytelne. Brak jednoznaczności i trudna procedura określenia podstawy opodatkowania, ze względu na kwalifikację kosztów, sprawiają, że podatek staje się uciążliwy.

W sytuacji, gdy koszty uzyskania przychodów przewyższają sumę przychodów, powstaje strata, która począwszy od 1999 roku może być odliczona od

dochodu w pięciu kolejno następujących po sobie latach podatkowych, z tym że wysokość obniżenia w którymkolwiek z tych lat nie może przekroczyć 50% kwoty straty. Oznacza to, że jeżeli podatnik będzie uzyskiwał stosunkowo wysokie dochody, poniesioną stratę będzie mógł rozliczyć w ciągu dwóch lat. Zastosowane rozwiązanie pozwala podmiotom gospodarczym na wybranie okresu rozliczenia straty w zależności od ich potrzeb i realizowanej strategii podatkowej.

Poza dochodem, przedmiotem podatku dochodowego od osób prawnych może być także przychód. Dotyczy to w szczególności dochodów pochodzących z praw autorskich, wynalazczych, praw do znaków towarowych i wzorów zdobniczych, należności za informacje związane ze zdobytym doświadczeniem w zakresie działalności przemysłowej, handlowej i naukowej, należności za użytkowanie lub prawo do użytkowania urządzenia przemysłowego, handlowego lub naukowego, podatników podlegających ograniczonemu obowiązkowi podatkowemu, nie mających siedziby lub zarządu w Polsce. Także przychód jest podstawą opodatkowania dywidend z udziału w zyskach osób prawnych mających siedzibę lub zarząd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych przewiduje szereg zwolnień o charakterze przychodowym, które reguluje artykuł 17. Określając przychody zwolnione z podatku ustawodawca, podobnie jak w podatku dochodowym od osób fizycznych, wyliczył rodzaje przychodów zwolnionych.

Podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób prawnych, poza wyjątkami określonymi w ustawie, stanowi dochód ustalony na podstawie rzetelnie prowadzonej przez podatnika ewidencji rachunkowej. Podstawę opodatkowania pomniejsza się dla celów podatkowych o odliczenia wynikające z art. 18 ust. 1 ustawy. Katalog wydatków preferowanych przez ustawodawcę jest znacznie węższy niż podobny w podatku dochodowym od osób fizycznych. W stosunku do osób prawnych, ze zrozumiałych względów, nie są stosowane ulgi o charakterze osobistym. Odliczenia stanowią ulgę podatkową dla podatników i przysługują z tytułu wydatków na:

- darowizny określone w ustawie na analogicznych zasadach jak w podatku dochodowym od osób fizycznych, łączna kwota odliczeń z tytułu darowizn nie może być wyższa niż 15% dochodu;
- kwoty równej funduszowi wynagrodzeń przysługujących osobom pozabawionym wolności i zatrudnionym u podatnika innego niż przywieźlienny zakład pracy, o którym mowa w określonych przepisach.

Wymiar podatku dochodowego od osób prawnych dokonywany jest w oparciu o skalę proporcjonalną. Stawki podatku zróżnicowane są w zależności od tego, czy opodatkowaniu podlega dochód czy też przychód podatnika. Podstawowa stawka podatku wynosi w 2002 roku **28%**. Ustawodawca założył, że w kolejnych latach będzie ona stopniowo ulegała zmniejszeniu do 22% w 2004 roku.

Podatek dochodowy od osób prawnych płacony jest w formie miesięcznych zaliczek, których wysokość ustala się na podstawie różnicy pomiędzy podatkiem należnym od dochodu osiągniętego od początku roku a sumą zaliczek zapłaconych za poprzednie miesiące. Podobnie jak w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, osoby prawne na podstawie art. 25 mają możliwość wyboru uproszczonego sposobu opłacania zaliczek w trakcie roku podatkowego. Wstępne zeznanie roczne o wysokości osiągniętego dochodu lub poniesionej straty osoba prawna ma obowiązek złożyć do końca trzeciego miesiąca następnego roku podatkowego i w tym terminie wpłacić wynikający z niego podatek. Ostateczne rozliczenie podatku następuje w zeznaniu rocznym, które podatnicy składają w terminie 10 dni od zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego, nie później niż przed upływem dziewięciu miesięcy od zakończenia roku podatkowego.

Wówczas gdy podstawą opodatkowania jest przychód, podatek jest niższy i wynosi w zależności od tytułu **10%, 15%¹³ lub 20%**. Dotyczy to zarówno osób zagranicznych, które uzyskują w Polsce przychody z szeroko rozumianych praw autorskich, jak i przychodów uzyskiwanych z dywidend i udziału w zyskach osób prawnych. W przypadku uzyskiwania dochodów z udziału w zyskach osób prawnych, w sytuacji gdy udziałowcem jest inna osoba prawna, istnieje możliwość uniknięcia tzw. wewnętrznego podwójnego opodatkowania tego samego dochodu. Ustawodawca umożliwił bowiem odliczenie zapłaconego i pobranego przez płatnika podatku od podatku należnego płaconego od łącznych dochodów osoby prawnej obliczonego na zasadach ogólnych. Niestety, takiej możliwości nie mają osoby fizyczne będące udziałowcami osoby prawnej.

2.3. Ryczałtowane formy opodatkowania dochodów

We współczesnych systemach podatkowych ryczałtowe formy opodatkowania traktuje się jako rozwiązania wyjątkowe, o których zastosowaniu decydują przede wszystkim praktyczne aspekty opodatkowania¹⁴. Ich istotą jest uproszczenie zasad opodatkowania danym podatkiem w sytuacji, gdy zasady ogólne są zbyt złożone, a ustalenie rzeczywistych kosztów uzyskania przychodu zbyt kosztowne w stosunku do ewentualnych efektów opodatkowania. W przypadku zastosowania ryczałtu podatkowego rzeczywiste efekty gospodarcze nie mają znaczenia. Ryczałt ustalany jest zazwyczaj w taki sposób, aby obciążenie podatkowe odpowiadało przeciętnym warunkom gospodarowania (ustalonym zgodnie z wolą ustawodawcy). Wyniki lepsze niż przeciętne są dodatkowo premiovane stosunkowo niższym opodatkowaniem, gorsze obciążone wyższym podatkiem niż wynikałoby to z zastosowania ogólnych zasad opodatkowania. W związku z tym należy pamiętać, że ryczałtowe formy opodatkowania mogą prowadzić do sprzeczności z zasadą równości i powszechności opodatkowania, dlatego też

¹³ 15% w przypadku dywidend i innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych.

¹⁴ Mastalski R., *Prawo podatkowe II – część szczegółowa*, C.H. Beck, Warszawa 1995, s. 126.

istotną sprawą jest ich fakultatywny, a nie obligatoryjny charakter. W polskim prawie podatkowym podatnicy podejmujący działalność jako osoby fizyczne (w tym także w formie spółki cywilnej) mają do wyboru dwie uproszczone formy opodatkowania:

- ryczałt ewidencjonowany;
- kartę podatkową.

Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych wprowadzono do polskiego systemu podatkowego w 1994 roku jako formę obligatoryjną. Od stycznia 1995 roku podatnicy osiągający określony limit przychodów lub rozpoczynający działalność gospodarczą, mają możliwość wyboru ryczałtu spośród innych dostępnych form opodatkowania, pod warunkiem zrzeczenia się opodatkowania w tej formie w odpowiednim terminie¹⁵. W 2002 roku ryczałt ewidencjonowany stosuje się do dwóch podstawowych grup podatników (z wyjątkiem podatników świadczących usługi wymienione jako wyłączone z opodatkowania ryczałtem ewidencjonowanym¹⁶, załącznik nr 2 *ustawy z dnia 20 listopada 1998 roku o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne*¹⁷):

- osób fizycznych, które w 2001 roku uzyskały roczne przychody w wysokości 499 460 zł, z działalności prowadzonej samodzielnie lub formie spółki, suma przychodów wspólników z danej działalności nie może przekroczyć 499 460 zł;
- osób, które w 2002 roku rozpoczynają działalność gospodarczą samodzielnie lub w formie spółki cywilnej bez względu na poziom przychodów osiągniętych w 2002 roku.

Opodatkowanie w formie ryczałtu ewidencjonowanego ma charakter proporcjonalny, stawki zgodnie ze stanem prawnym na dzień 1 stycznia 2002 roku wynoszą przykładowo:

- 8,5% dla przychodów z działalności usługowej, w tym także działalności gastronomicznej w zakresie sprzedaży napojów powyżej 1,5 proc. alkoholu, przychodów z działalności wytwórczej z materiałów powierzonych, prowizji uzyskanej przez komisanta, prowizji uzyskanej przez kolportera prasy;
- 5,5% dla przychodów z działalności wytwórczej, robót budowlanych, przewozów ładunków taborem samochodowym powyżej ładowności 2

¹⁵ Do 20 stycznia roku podatkowego lub do dnia poprzedzającego dzień rozpoczęcia działalności, w przypadku podatników rozpoczynających działalność gospodarczą.

¹⁶ Omawianej formy opodatkowania nie stosuje się jednak bez względu na wielkość obrotów przy wykonywaniu ściśle określonych rodzajów działalności, między innymi takich jak: prowadzenie aptek, prowadzenie lombardów, prowadzenie kantorów, wykonywanie wolnych zawodów, wykonywanie zawodu lekarza, wytwarzanie wyrobów objętych akcyzą i innych wymienionych w załączniku do ustawy.

¹⁷ Dz.U. z 1998 r. nr 144, poz. 930 ze zm.

ton, prowizji ze sprzedaży jednorazowych biletów komunikacji miejskiej, znaczków do biletów, znaków opłaty skarbowej itp.;

- 3,0% dla przychodów z działalności gastronomicznej (z wyjątkiem wymienionej w punkcie 1), działalności usługowej w zakresie handlu, ze świadczenia usług związanych z produkcją zwierzęcą, z działalności rybaków morskich i zalewowych w zakresie sprzedaży ryb i innych nieprzetworzonych surowców z własnych połowów.

Podatek zryczałtowany pobiera się od uzyskanego przychodu z działalności gospodarczej, bez pomniejszania przychodu o koszty jego uzyskania. Opodatkowane są przychody należne, nie zawsze muszą to być przychody faktycznie otrzymane. W związku z tym nieistotne jest, czy podatnik prowadzi działalność dochodową i jaka jest jej rentowność. Zobowiązanie podatkowe powstaje w chwili uzyskania przychodu, dlatego tak bardzo ważne jest podjęcie właściwej decyzji o wyborze formy opodatkowania w okresie poprzedzającym rozpoczęcie działalności gospodarczej lub ewentualnie na początku danego roku podatkowego.

Opodatkowanie w formie ryczału ewidencjonowanego nie pozbawia podatnika możliwości korzystania z odliczeń i ulg podatkowych. Wykaz odliczeń i ulg podatkowych szczegółowo określa ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Aby podatnik mógł skorzystać z odliczeń zgodnie z art. 26 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych¹⁸ nie musi on, w przeciwieństwie do opodatkowania w oparciu o zasady ogólne, prowadzić działalności rentownej, ponieważ w tym przypadku odliczeń dokonuje się od przychodu, a nie od uzyskanego w danym roku podatkowym dochodu.

Kwota ryczału ewidencjonowanego w pierwszej kolejności ulega obniżeniu o zapłacone składki na ubezpieczenie zdrowotne podatnika, następnie może być obniżona o ulgi podlegające odliczeniu od podatku na podstawie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Z ryczałtem ewidencjonowanym wiąże się uproszczenie prowadzenia ewidencji księgowych. Podatnicy wybierający tę formę opodatkowania są przede wszystkim zobowiązani, na podstawie *rozporządzenia w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne*¹⁹, do ewidencjonowania przychodów według ustalonego wzoru, z uwzględnieniem zróżnicowania stawek podatkowych właściwych dla danego rodzaju działalności. Ponadto muszą sporządzić wykaz środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych. Nie muszą co miesiąc, poza wyjątkami określonymi w art. 21 ust. 2 pkt. 1 i 2 ustawy²⁰, składać w urzędzie skarbowym deklaracji podatkowych. Pozwala to na zmniejszenie kosztów związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, a w szczególności z kosztowną obsługą księgową.

¹⁸ Dz.U. z 1993 r., nr 90, poz. 416 ze zm.

¹⁹ Dz.U. nr 161, poz. 1078, ze zm.

²⁰ Dz.U. z 1998 r. nr 144, poz. 930

Typowym ryczałtem jest w polskim systemie fiskalnym **karta podatkowa**²¹. Przy ustalaniu kwoty tego podatku nie bierze się pod uwagę faktycznej podstawy opodatkowania, bez znaczenia jest ponadto fakt uzyskiwania już nie tylko jakiegokolwiek dochodu, ale i przychodu. Karta podatkowa jest najstarszą formą opodatkowania występującą w polskim prawie podatkowym i obejmuje tylko niektóre działalności wytwórcze, usługowe i budowlane. Wysokość podatku dochodowego nie jest uzależniona ani od osiągniętych przez podatnika przychodów, ani też od dochodów. Jest to zryczałtowany podatek dochodowy o stałej wysokości, ustalonej kwotowo i zależnej zazwyczaj od:

- rodzaju wykonywanej działalności;
- liczby zatrudnionych pracowników wg limitów zatrudnienia zróżnicowanych w zależności od rodzaju działalności;
- liczby mieszkańców w miejscowość-siedzibie firmy.

Z tej formy opodatkowania wyłączone są spółki jawne, spółki partnerskie, spółki komandytowe, a także spółki cywilne, w których przynajmniej jeden ze współników nie jest osobą fizyczną. Karta podatkowa nie może być wybrana także przez osoby fizyczne, które poza działalnością opodatkowaną w formie karty prowadzą inną działalność gospodarczą (wyjątek stanowią podatnicy prowadzący działalność określoną w art. 6 ust. 2 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne), oraz gdy ich małżonkowie wykonują działalność w tym samym zakresie.

Zobowiązanie podatkowe w zryczałtowanym podatku dochodowym płatnym w formie karty podatkowej powstaje, w przeciwieństwie do ryczałtu ewidencjonowanego i zasad ogólnych, w skutek wydania przez właściwy organ podatkowy decyzji administracyjnej ustalającej wysokość podatku. Decyzję taką wydaje organ podatkowy na wniosek zainteresowanego podatnika. Tabelę miesięcznych stawek podatkowych oraz szczegółową charakterystykę usług zawierają załączniki 3 i 4 do *ustawy z dnia 20 listopada 1998 roku o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne*. Należy zauważyć, że charakterystyka ta została przygotowana wyłącznie dla potrzeb tej formy opodatkowania i w związku z tym przy wyborze karty podatkowej nie można posiłkować się innymi przepisami.

Dochody osiągnięte z działalności prowadzonej w formie karty podatkowej nie kumulują się z innymi dochodami, ale jednocześnie podatnicy korzystający z tej formy opodatkowania i nie osiągający dochodów z innych źródeł nie mogą korzystać z odliczeń i ulg podatkowych zawartych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 26 lipca 1991 roku.

Optymalny wybór formy opodatkowania wymaga od podatnika rozpoczynającego działalność oszacowania zarówno przychodu jaki zamierza osiągnąć, jak i kosztów uzyskania tego przychodu. Znając przewidywany dochód brutto podatnik może obliczyć potencjalny podatek płacony przy opodatkowaniu

²¹ Dz.U. z 1998 r. nr 144, poz. 930 ze zm.

w oparciu o zasady ogólne, ryczałt ewidencjonowany czy kartę podatkową i wybrać formę najkorzystniejszą. Podstawą decyzji o wyborze formy opodatkowania jest czynnik ekonomiczny. Najkorzystniejsza dla podatnika jest taka forma opodatkowania, która przy danym przychodzie w roku podatkowym zapewni najwyższy dochód netto, rozumiany jako dodatnia różnica pomiędzy przychodem a kosztami jego uzyskania powiększonymi o wartość podatku dochodowego. Podatnik dokonując wyboru formy opodatkowania powinien kierować się przede wszystkim minimalizacją podatku dochodowego przypadającego na 1 zł osiągniętego przychodu.

Przy wyborze ryczałtu ewidencjonowanego lub karty podatkowej należy pamiętać, że kwota podatku nie zależy od osiągniętego dochodu. Przy tych formach opodatkowania podatnik nie ma możliwości wpływania na wysokość podatku poprzez odpowiednie kształtowanie kosztów uzyskania przychodu. W ryczałcie ewidencjonowanym podatek jest bowiem funkcją przychodu i właściwej stawki podatku. Natomiast kwota podatku w przypadku karty podatkowej nie pozostaje w bezpośrednim związku nie tylko z dochodem, ale i z zrealizowanym przychodem. Porównanie form opodatkowania pod względem możliwości kształtowania kosztów uzyskania przychodu pozwala na stwierdzenie, że opodatkowanie w oparciu o zasady ogólne jest z reguły korzystniejsze, gdy przedsiębiorca osiąga wysokie przychody, ale i ponosi stosunkowo wysokie koszty. Formy ryczałtowe są korzystniejsze wówczas, gdy podatnik w związku z działalnością ponosi niskie koszty. Zróżnicowanie obciążeń przychodu podatkiem dochodowym w przypadku ryczałtu ewidencjonowanego i karty podatkowej zależy wyłącznie od rodzaju wykonywanej działalności. Natomiast przy przyjęciu zasad ogólnych, a więc w sytuacji gdy podatnik ustala dochód w oparciu o np. podatkową księgę przychodów i rozchodów, od kwoty osiągniętego dochodu. Przy tej formie opodatkowania stawka podatku rośnie wraz ze wzrostem podstawy opodatkowania, czyli dochodu.

Podatnik wybierając najkorzystniejszą w danych warunkach formę opodatkowania w znacznym stopniu może zoptymalizować swoje opodatkowanie. Zła decyzja może go pozbawić środków na rozwój firmy, a w skrajnych przypadkach, gdy obciążenie przekroczy ekonomiczną zdolność wytwórczą, doprowadzić do jej upadku. Właściwy dobór formy opodatkowania może przyczynić się do znacznego zmniejszenia obciążeń podatkowych, opóźnienia płatności podatku lub w niektórych przypadkach niedopuszczenia do zwiększenia obciążeń ponad granice określone ekonomiczną zdolnością wytwórczą przedsiębiorstwa.

2.4. Podatek od towarów i usług

Podatek od towarów i usług, uregulowany *ustawą z dnia 8 stycznia 1993 roku o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym*²², jest polską odmianą podatku od wartości dodanej. Charakteryzuje go:

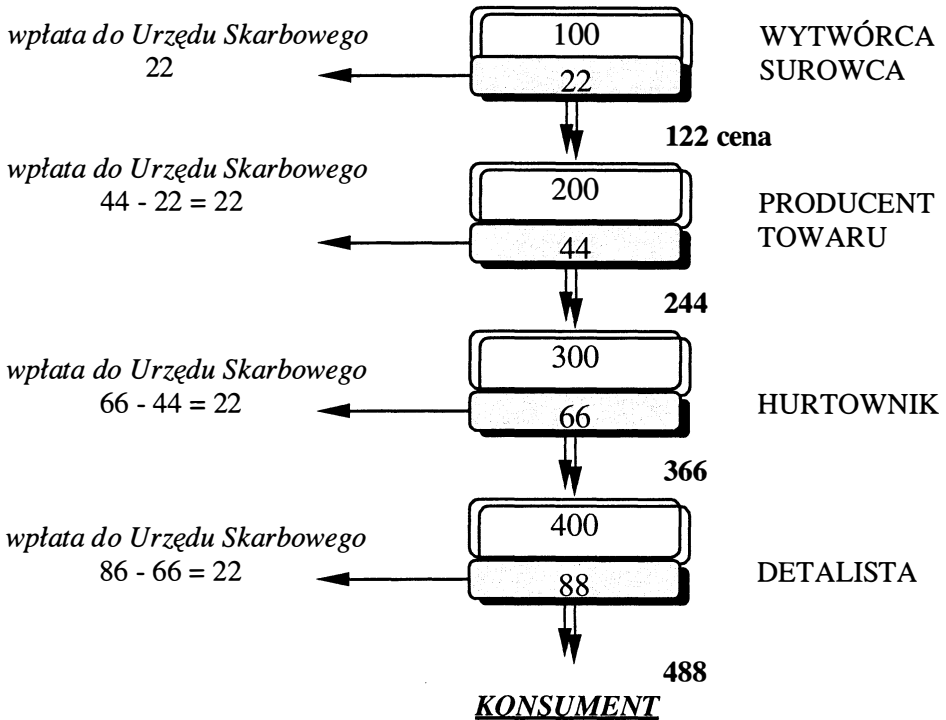
²² Dz.U. z 1993 r. nr 11, poz. 50 ze zm.

- powszechność opodatkowania;
- wielofazowość;
- opodatkowanie obrotu netto;
- prawo do odliczenia podatku naliczonego w poprzednich fazach obrotu.

Obliczanie i pobór podatku od towarów i usług opiera się na metodzie fakturowej. Wysokość obciążenia podatku przypadającego na daną fazę obrotu oblicza się na podstawie różnicy między podatkiem należnym w danej fazie a podatkiem naliczonym w fazach poprzednich. Podmiot prawny nie jest podmiotem ekonomicznym podatku od towarów i usług, ponieważ podatek zazwyczaj przerzucany jest na konsumentów, w związku z tym nie jest on dla uczestników obrotu kosztem uzyskania przychodu. Można więc stwierdzić, że powszechny konsumpcyjny podatek od towarów i usług jest, do momentu wyłączenia towaru z obrotu, podatkiem neutralnym cenowo. Ze względu na jego istotę jest także neutralny z punktu widzenia mechanizmu rynkowego i wymiany międzynarodowej. Wadą podatku od towarów i usług jest skomplikowany i pracochłonny system jego wymiaru i poboru, który wynika z konieczności prowadzenia szczegółowych ewidencji nawet w przypadku małych firm. Zwolnienie podmiotowe nie do końca rozwiązuje powyższy problem, ponieważ nie pozwala na odliczenie podatku z poprzednich faz obrotu, co w konsekwencji może prowadzić do zwiększenia ciężaru podatkowego, tak jak w przypadku finalnych odbiorców.

Zgodnie z art. 5 ustawy o podatku od towarów i usług, **podatnikami** tego podatku są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej mające siedzibę lub miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które wykonują we własnym imieniu i na własny rachunek w sposób częstotliwy czynności podlegające opodatkowaniu. O częstotliwości decyduje zamiar podatnika, a nie sam fakt wykonywania czynności więcej niż jeden raz. Podatnikami podatku od towarów i usług są także jednostki, na których ciąży obowiązek zapłacenia cła. W świetle tego, obowiązek opłacenia podatku powstaje z chwilą powstania obowiązku uiszczenia cła, przy czym nie ma znaczenia, czy dany towar jest od cła zwolniony lub czy cło zostało zawieszane lub obniżone. Nie ma też znaczenia, czy towar został sprowadzony na potrzeby firmy, czy też potrzeby własne podatnika. W przypadku importu opodatkowaniu podlega każdy, nawet jednokrotny przywóz towarów z zagranicy²³. Podatnikiem podatku od towarów i usług jest zazwyczaj osoba dokonująca sprzedaży. Zasada ta nie obowiązuje jednak w przypadku importu usług. Obowiązek podatkowy w imporcie usług ciąży na osobie, która jest usługobiorcą, a nie usługodawcą. Rozwiązanie zastosowane w Polsce odbiega zdecydowanie od uregulowań zawartych w VI Dyrektywie Rady z 17 maja 1997 roku, która normuje kwestie harmonizacji przepisów podatku od wartości dodanej w Unii Europejskiej.

²³ Ruśkowski E., Etel L., Stankiewicz J., *Prawo podatkowe*, Temida 2, Białystok 1994, s. 139.

Rys. 2. Konstrukcja podatku od towarów i usług (stawka podatku – 22%)

Źródło: Opracowanie własne

Opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług zgodnie z art. 2 ustawy podlega:

- sprzedaż towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- eksport i import towarów i usług;
- świadczenie usług oraz przekazanie i zużycie towarów na potrzeby reprezentacji i reklamy;
- przekazanie przez podatnika towarów oraz świadczenie usług na potrzeby osobiste podatnika, współników, udziałowców, akcjonariuszy, członków spółdzielni i ich domowników, członków organów stanowiących osoby prawne, członków stowarzyszeń oraz zatrudnionych przez niego pracowników i byłych pracowników;
- zamiany towarów, zamiany usług oraz zamiany usług na towar i towaru na usługę;
- wydania towarów lub świadczenia usług w zamian za wierzytelności;

- wydania towarów lub świadczenia usług w miejsce świadczenia pieniężnego;
- darowizna towarów;
- świadczenie usług bez pobrania należności;
- wydanie towarów lub świadczenie usług w zamian za czynności nie podlegające opodatkowaniu.

Tab. 5. Mechanizm obliczenia podatku od towarów i usług (przy opodatkowaniu wszystkich podmiotów stawką 22%)

Podmiot	Podstawa opodatkowania (wartość netto)	Wartość dodana	Podatek należny (22%)	Podatek naliczony w poprzednich fazach obrotu	Podatek do zapłażenia
Producent A	200	200	44	—	44
Producent B	400	200	88	44	44
Hurtownik	450	50	99	88	11
Detalista	500	50	110	99	11
Razem		500			110

Źródło: Obliczenia własne

Podstawą opodatkowania w podatku od towarów i usług jest obrót netto, czyli kwota należna z tytułu sprzedaży towarów i usług pomniejszona o należny podatek. Kwota należna zazwyczaj obejmuje całość świadczenia należnego, ale niekoniecznie otrzymanego od nabywcy. Oznacza to, że poza pewnymi wyjątkami, nawet wówczas gdy podatnik nie otrzymał zapłaty za towar czy usługę, zobowiązany jest do uiszczenia podatku od kwoty, która wynika z faktur sprzedaży. Obrót zmniejsza się o kwoty udokumentowanych, prawnie dopuszczalnych i obowiązkowych rabatów oraz o wartość zwróconych towarów i kwot należnych w rozumieniu przepisów o cenach, jak również kwot wynikających z korekt faktur. W przypadku sprzedaży przez podatnika towaru podlegającego opodatkowaniu podatkiem akcyzowym, podstawą opodatkowania jest także kwota tego podatku.

W podatku od towarów i usług występują cztery stawki podatkowe: **22%**, **7%**, **3%**, **0%**²⁴. Zasadnicze znaczenie ma stawka podstawowa wynosząca 22%. Stawka obniżona 3%, 7% i preferencyjna 0% mają zastosowanie wówczas, gdy wynika to z wyraźnego przepisu ustawy lub przepisu wykonawczego. Zastosowanie stawki preferencyjne w eksporcie jest uzależnione od spełnienia przez podatnika dodatkowych warunków²⁵:

²⁴ W okresie do 31 grudnia 2002 roku, na podstawie art. 51b ustawy, wprowadzono opodatkowanie według stawki 12%. Podlega jej sprzedaż niektórych towarów dla dzieci.

²⁵ Modzelewski W., (red), *Komentarz do ustawy o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym*, Instytut Studiów Podatkowych, Warszawa 1998, s. 263.

- prowadzenia ewidencji zgodnie z art. 27 ust. 4 ustawy;
- otrzymania odpowiednich dokumentów odprawy celnej.

Na mocy ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym²⁶, opodatkowano od 4 września 2000 r. stawką podatku VAT w wysokości 3% sprzedaż nieprzetworzonych i niskoprzetworzonych produktów gospodarki rolnej, leśnej i łowieckiej oraz niektórych produktów rybołówstwa wymienionych w załączniku nr 1 do ustawy. Rolnicy mogą być opodatkowani na zasadach ogólnych lub korzystać ze zwrotu podatku w wysokości 3% w ramach systemu ryczałtowego jako tzw. rolnicy ryczałtowi.

Stawki 22%, 7% i 3% nalicza się jako narzut do ceny netto (100+22 lub 100+7 lub 100+3). Podatek należny stanowi w tym przypadku różnicę pomiędzy ceną brutto a netto. W przypadku stawki 0% cena brutto jest równa cenie netto, podatek należny nie występuje.

Stawka 0% nie powinna być utożsamiana ze zwolnieniem od podatku. W rzeczywistości w przypadku sprzedaży objętej stawką 0% podatnik nie płaci podatku należnego, ale w przeciwieństwie do zwolnienia, może żądać zwrotu podatku naliczonego w poprzednich fazach obrotu, który zapłacił w związku ze sprzedażą objętą stawką preferencyjną. Stawka 0% ma przede wszystkim zastosowanie przy eksporcie, ale ustawodawca umożliwił zastosowanie stawki preferencyjnej także do sprzedaży niektórych towarów i usług na terenie kraju.

W celu ułatwienia opodatkowania sprzedaży usług w handlu detalicznym i gastronomii, gdzie nie występuje obowiązek wystawiania dokumentów sprzedaży w postaci faktur VAT, wprowadzono stawki 18,03%, 6,54% oraz 2,91%. Odnoszą się one do obrotów brutto, czyli wartości sprzedaży wraz z podatkiem. Uproszczona procedura ułatwia obliczenie podatku należnego od tego rodzaju sprzedaży.

Mechanizm podatku od towarów i usług oparty jest na trzech podstawowych pojęciach: **podatku należnego, podatku naliczonego i podatku do zapłacenia**. Podatek należny można określić jako podatek wynikający z faktur sprzedaży towarów i usług. Podatek naliczony wynika z oryginałów faktur zakupu stwierdzających nabycie towarów i usług w związku ze sprzedażą opodatkowaną. Podatnik ma prawo zmniejszyć podatek należny o podatek naliczony związany ze sprzedażą opodatkowaną. Podatek do zapłacenia występuje wówczas, gdy w danym okresie rozliczeniowym podatek należny jest wyższy od podatku naliczonego. W odwrotnej sytuacji podatnik uzyskuje prawo do zwrotu. Nadwyżka podlega przeniesieniu na następny okres rozliczeniowy (zwrot pośredni) lub, w okolicznościach ustalonych przez ustawę, zwrotowi na rachunek podatnika (zwrot bezpośredni).

W podatku VAT obowiązuje zasada samoobliczania podatku, co oznacza, że podatnik zobowiązany jest sam, bez wezwania ze strony urzędu skarbowe-

²⁶ Dz.U. z 2000 r. nr 68, poz. 805.

go, obliczyć i wpłacić podatek za okresy miesięczne do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek podatkowy. Podatek rozliczany jest w cyklach miesięcznych nie wymaga składania zeznania rocznego.

W przypadku wystąpienia nadwyżki podatku naliczonego nad należnym u podatnika dokonującego sprzedaży towarów opodatkowanych stawkami niższymi niż stawka podstawowa, bezpośrednio zwrotowi podlega kwota tylko do wysokości wynikającej z zastosowania stawki 22% do całości obrotu opodatkowanego stawkami niższymi. Pozostała część zwrotu podlega rozliczeniu w następnych miesiącach. Do bezpośredniego zwrotu podatku naliczonego uprawnieni są dodatkowo podatnicy dokonujący zakupu środków trwałych. Zwrot różnicy podatku na rachunek bankowy podatnika następuje w terminie 60 dni od dnia złożenia deklaracji (VAT 7). Na wniosek podatnika urząd skarbowy jest zobligowany zwrócić różnicę podatku w ciągu 25 dni od dnia złożenia rozliczenia, pod warunkiem jednak opłacenia w całości faktur dokumentujących zakupy.

W podatku od towarów i usług istotną rolę odgrywają zwolnienia, podmiotowe i przedmiotowe. Zwolnienie z opodatkowania w podatku od wartości dodanej jest z reguły mniej korzystne niż korzystanie z pełni praw podatnika tego podatku. Przy zwolnieniu nie przysługuje bowiem prawo do odliczenia podatków poprzednio naliczonych przy zakupie środków produkcji. Może to w niektórych okolicznościach prowadzić nawet do zjawiska kumulacji podatku. Z tego powodu zwolnienia przedmiotowe w podatku od wartości dodanej dotyczą tylko niektórych towarów i usług oraz mają zazwyczaj charakter obligatoryjny. Zwolnienie przedmiotowe oznacza, że każdy podatnik wykonujący czynności zwolnione z podatku VAT korzysta z tego zwolnienia. Jego celem jest uniknięcie opodatkowania sprzedaży określonych przez ustawodawcę towarów i usług, które nie w pełni poddają się warunkom gospodarki rynkowej i ma głównie charakter socjalny²⁷. Zwolnienia przedmiotowe zgodnie z art. 7 ustawy dotyczą między innymi:

- usług wymienionych w załączniku nr 2 do ustawy;
- sprzedaży, na eksport towarów i usług wymienionych w załączniku nr 2 do ustawy dokonywanej przez rolników ryczałtowych oraz podatników opodatkowanych na podstawie karty podatkowej zwolnionych podmiotowo z VAT w przypadku nieprowadzenia ewidencji sprzedaży określonej na podstawie art. 27 ust. 4 ustawy;
- importu towarów objętych procedurą uszlachetnienia czynnego w systemie zawiesznień w rozumieniu Kodeksu celnego z wyjątkiem wyrobów akcyzowych wymienionych w poz. 13-15,17 i 19 załącznika nr 6 do ustawy;
- importu określonych przez ustawodawcę towarów zwolnionych od cła;

²⁷ Mastalski R., *Prawo podatkowe...*, op. cit., s. 173.

- importu towarów objętych procedurą odprawy czasowej z całkowitym zwolnieniem od cła;
- sprzedaży i darowizny towarów używanych pod warunkiem, że jest dokonywana przez użytkownika, któremu nie przysługiwało prawo do obniżenia podatku należnego o naliczony z tytułu zakupu tych towarów;
- przychody ze świadczenia pracy na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło itp.
- czynności, o których mowa w art. 2 ust. 3 pkt. 1, 2, 4 ustawy w przypadku, gdy podatnik nie pomniejszył podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy zakupie lub imporcie towarów przekazanych lub zużytych w ramach tych czynności;
- sprzedaży produktów rolnych, z wyjątkiem importu, dokonywanej przez rolników ryczałtowych.

Poza zwolnieniami przedmiotowymi ustawodawca przewidział także zwolnienia podmiotowe, które uregulowano w art. 14 ustawy o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym. Dotyczą one przede wszystkim podatników:

- u których wartość sprzedaży towarów, odpłatnego świadczenia usług, w tym także eksportu nie przekroczyła łącznie w poprzednim roku podatkowym 10.000 EURO²⁸, zwolnienie traci moc w dniu przekroczenia określonego limitu sprzedaży;
- rozpoczynających działalność w trakcie roku podatkowego, jeżeli wartość sprzedaży, świadczenia usług, w proporcji nie przekroczy 10.000 EURO, pod warunkiem złożenia we właściwym urzędzie skarbowym oświadczenia o wyborze zwolnienia.

Podatnicy rozpoczynający działalność w trakcie roku podatkowego, którzy złożyli stosowny wniosek, mogą korzystać ze zwolnienia, jeżeli faktyczna wartość sprzedaży towarów i usług, w proporcji do okresu prowadzonej sprzedaży nie przekroczy wyżej wymienionej kwoty. Począwszy od 1 stycznia 2002 roku zwolnienia podmiotowego nie mogą już stosować podatnicy opłacający podatek dochodowy w formie karty podatkowej.

Podatnik zwolniony podmiotowo jest zwolniony ze składania deklaracji. Nie ma jednak prawa do zmniejszenia podatku należnego o podatek naliczony w poprzednich fazach obrotu. Podatnicy spełniający warunki do zwolnienia podmiotowego, mogą z niego zrezygnować, pod warunkiem powiadomienia właściwego urzędu skarbowego przed początkiem miesiąca, w którym następuje rezygnacja. Utrata prawa lub rezygnacja ze zwolnienia podmiotowego, w przypadku gdy ustawodawca dopuszcza fakultatywny wybór, powoduje brak

²⁸ Kwota uprawniająca do zwolnienia jest ustalana w drodze rozporządzenia przez Ministra Finansów w terminie do 31 grudnia poprzedzającego rok podatkowy, zgodnie ze średnim kursem EURO ogłaszanym przez NBP na pierwszy dzień roboczy października, w zaokrągleniu do 100 zł. W 2001 roku kwota ta wynosiła 39.800 zł, w 2002 wynosi 38.500 zł.

możliwości nabycia prawa do zwolnienia w następnym roku podatkowym. Oznacza to wprawdzie dowolność wyborów podatnika, ale tylko w ściśle określonych przez ustawodawcę okolicznościach.

Ustawodawca określił w przepisach prawa szczególne warunki traktowania niektórych podatników. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorców będących zakładami pracy chronionej, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych²⁹, lub zakładami aktywności zawodowej. Z początkiem 2000 roku prowadzący zakład pracy chronionej lub zakład aktywności zawodowej utracili możliwość rozliczania podatku bez obowiązku wpłaty do budżetu różnicy pomiędzy podatkiem należnym i naliczonym. Od 1 stycznia 2000 r. prowadzący zakład pracy chronionej lub zakład aktywności zawodowej dokonuje rozliczeń z tytułu podatku VAT według ogólnych zasad, w tym również wpłat do urzędu skarbowego zobowiązania podatkowego³⁰. Jednocześnie ma on prawo w zakresie działalności tego zakładu do otrzymania częściowego lub całkowitego zwrotu wpłaconej kwoty podatku od towarów i usług na specyficznych zasadach³¹. Kwotę tego zwrotu stanowi iloczyn liczby zatrudnionych osób niepełnosprawnych, w przeliczeniu na pełne etaty, oraz najniższego wynagrodzenia pracowników ogłoszonego przez ministra właściwego do spraw pracy. Podatnik będący zakładem pracy chronionej może wybrać zwolnienie podmiotowe bez względu na wartość sprzedaży. Jedynym warunkiem jest złożenie pisemnego oświadczenia we właściwym urzędzie skarbowym na druku VAT-6 przed podjęciem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu. Niezłożenie oświadczenia przed dokonaniem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu niesie ze sobą takie same skutki, jak w przypadku pozostałych podmiotów gospodarczych, czyli utratę prawa do zwolnienia podmiotowego. Zakład pracy chronionej może także stracić prawo do zwolnienia z VAT-u w przypadku, gdy utraci status takiego zakładu. Utrata prawa do zwolnienia będzie dotyczyła okresu, od którego podatnik nie spełniał warunków, aby być zakładem pracy chronionej.

Obowiązki podatnika w zakresie ewidencjonowania i deklarowania kwot obrotu oraz podatku VAT sprowadzają się do prowadzenia ewidencji zakupu i sprzedaży oraz sporządzania miesięcznych deklaracji VAT-7. Podstawowymi dowodami księgowymi w przypadku podatku od towarów i usług są faktury lub faktury korygujące sprzedaży i zakupu dokonanych w kraju oraz dokumen-

²⁹ Dz.U. z 1997 r., nr 123, poz. 776 i nr 160, poz. 1082 ze zm.

³⁰ Wesołowski A., *VAT i akcyza w 2000 roku*, „Przegląd Podatkowy”, nr 1/2000, s. 11.

³¹ Etel L., *System podatkowy (zarys wykładu)*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Siedlcach, Siedlce 2002, s. 86.

ty celne w przypadku importu towarów i usług. Faktura stwierdzająca dokonanie sprzedaży powinna zawierać co najmniej³²:

- imiona i nazwiska lub nazwy bądź nazwy skrócone sprzedawcy i nabywcy oraz ich adresy,
- numery identyfikacji podatkowej lub tymczasowe numery sprzedawcy i nabywcy,
- dzień, miesiąc; rok albo miesiąc i rok dokonania sprzedaży, datę wystawienia i numer kolejny faktury oznaczonej jako „faktura VAT”,
- nazwę towaru lub usługi,
- jednostkę miary i ilości sprzedanych towarów lub rodzaj wykonanych usług,
- cenę jednostkową towaru lub usługi bez kwoty podatku (cenę netto),
- stawkę podatku,
- sumę wartości sprzedaży netto towarów lub wykonanych usług z podziałem na poszczególne stawki podatkowe i zwolnionych od podatku,
- kwotę podatku od sumy wartości sprzedaży netto,
- czytelne podpisy osób uprawnionych do wystawiania i otrzymywania faktur.

W celu prawidłowego obliczenia podatku do zapłacenia, kwoty do przeniesienia na następny miesiąc lub do zwrotu na rachunek bankowy podatnika, należy określić kwotę podatku naliczonego podlegającego odliczeniu od podatku należnego oraz kwotę podatku należnego. Obliczenie podatku naliczonego podlegającego odliczeniu jest możliwe dzięki prowadzeniu przez podatnika tzw. ewidencji zakupu, w której wykazywane są wyłącznie zakupy opodatkowane związane ze sprzedażą opodatkowaną, zwolnioną i nie podlegającą VAT. Ustawodawca wprost nie określił formy tej ewidencji, jedynie wskazał dane, które powinna ona zawierać. Z treści ewidencji zakupów muszą wynikać co najmniej informacje niezbędne do prawidłowego sporządzenia miesięcznej deklaracji VAT. Zakres oraz szczegółowość tego typu danych zależy od rodzaju działalności podatnika, w tym głównie od tego, czy podatnik prowadzi wyłącznie sprzedaż opodatkowaną czy opodatkowaną i zwolnioną, oraz rodzaju dokonanych zakupów (np. od tego, czy zostały zakupione towary i usługi zaliczane do środków trwałych, np. maszyny bądź inne towary i usługi, np. towary handlowe)³³. Powiązanie rejestrów zakupów z dokumentacją i deklaracją podatkową ilustruje rysunek 4.

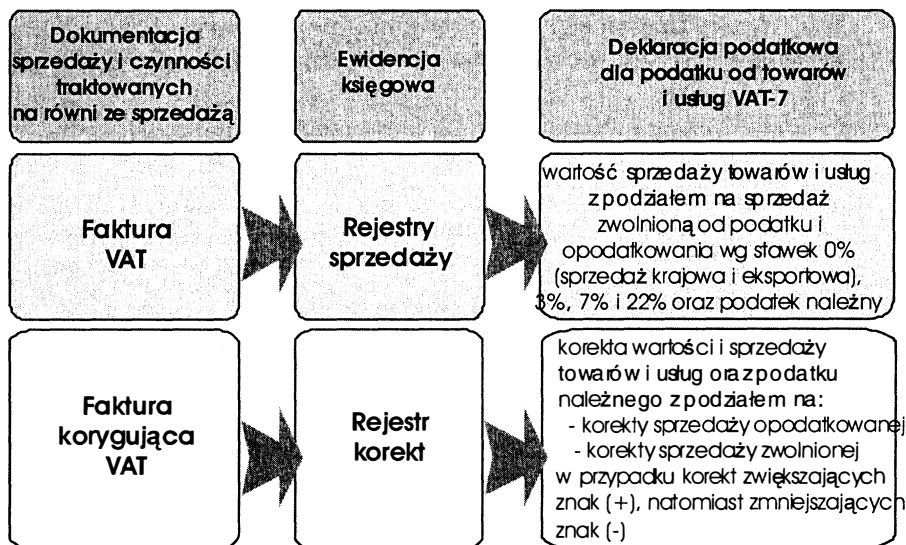
W celu określenia wysokości obrotu oraz kwot podatku należnego w skali miesięcznej podatnicy obowiązani są do prowadzenia ewidencji sprzedaży

³² Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym, Dz.U. nr 109, poz. 1245 ze zm.

³³ Suska A., *Podatek od towarów i usług*, Difin, Warszawa 1999, s. 159-163.

zawierającej dane niezbędne do określenia przedmiotu i podstawy opodatkowania oraz wysokości podatku należnego. Obowiązek ten dotyczy zarówno podatników rozliczających podatek VAT, jak i zwolnionych podmiotowo od podatku. Zakres i szczegółowość ewidencji sprzedaży określa art. 27 ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym.

Rys. 3. Powiązanie rejestrów sprzedaży i jej korekt z dokumentacją, i deklaracją podatkową

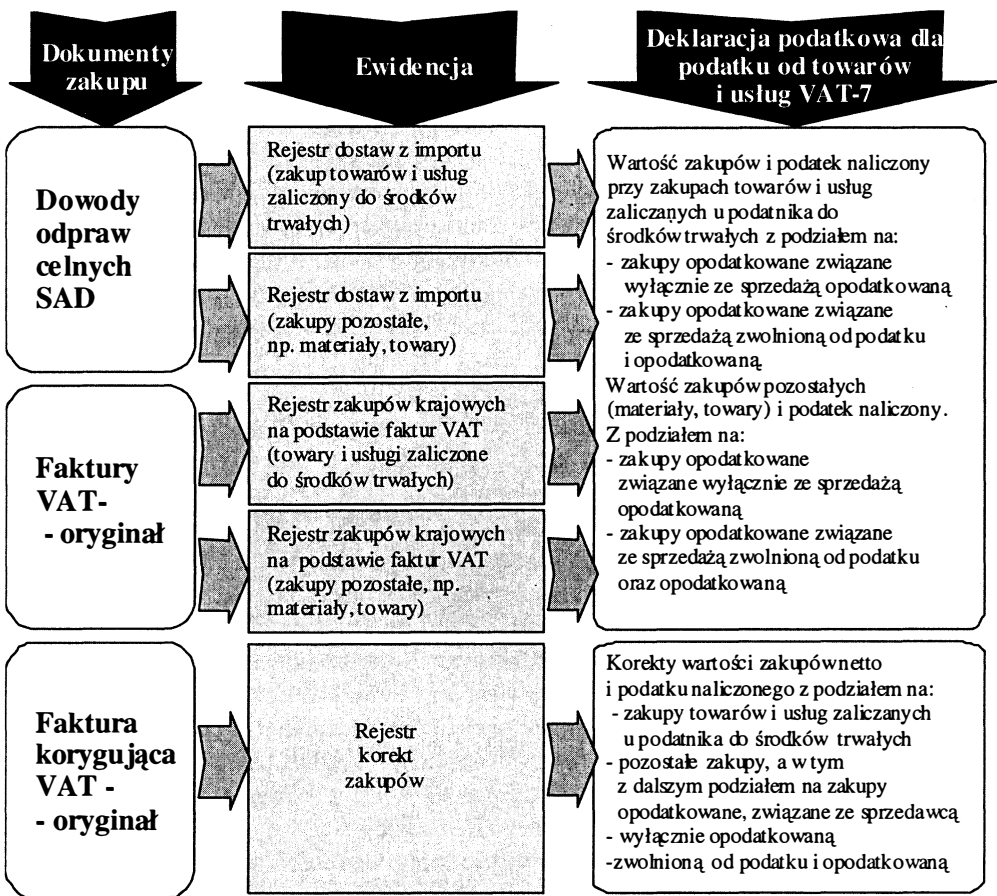

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Martyniuk T., *Encyklopedia VAT*, Oddk, Warszawa 1996, s. 84

Podatnicy korzystający ze zwolnienia podmiotowego są obowiązani do zaewidencjonowania sprzedaży za dany dzień, nie później niż przed dokonaniem sprzedaży w dniu następnym. O ile podatnicy zwolnieni z podatku od towarów i usług mają obowiązek bieżącego, codziennego ewidencjonowania sprzedaży – o tyle podmioty opłacające ten podatek mogą sporządzać ewidencję w dowolnym czasie, jednak przed rozliczeniem miesiąca i sporządzeniem deklaracji VAT-7. Prowadząc ewidencję obrotu i kwot podatku należnego przy użyciu kas rejestrujących podatnicy zobowiązani są do dokonywania wpisów na podstawie danych wynikających z raportów dobowych lub okresowych, z uwzględnieniem korekt sprzedaży zaewidencjonowanej poza kasą³⁴.

³⁴ Tamże, s. 164.

Rys. 4. Powiązanie rejestrów zakupu z dokumentacją zakupu i deklaracją podatkową

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Martyniuk T., *Encyklopedia VAT*, Oddk, Warszawa 1996, s. 107

Odpowiednio opracowane rejestry zakupów i rejestry korekt zakupów oraz rejestry sprzedaży stanowią dogodną formę ewidencji otrzymywanych faktur VAT i dochodów odpraw celnych (SAD), dokumentujących zakupy towarów i usług dokonywane w poszczególnych okresach rozliczeniowych przez podatnika VAT, a jednocześnie spełniają rolę „pomostu” między ewidencją, dokumentacją zakupu i deklaracją podatkową w systemie podatku od towarów i usług.

W terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek podatkowy podatnicy VAT mają obowiązek złożyć deklarację VAT-7 oraz wpłacić zobowiązanie podatkowe (jeżeli w rozliczeniu danego miesiąca zobowiązanie takie powstało). Wpłata powinna być dokonana na rachunek właściwego urzędu skarbowego. Jedynie w przypadku importu towarów podat-

nik jest obowiązany do wpłacenia w urzędzie celnym kwot podatku obliczonego przez urząd celny.

2.5. Akcyza

Akcyza zaliczana jest do specjalnych podatków obrotowych o charakterze konsumpcyjnym. Podatek akcyzowy ma długą tradycję w historii podatków. Od XVI do XVIII wieku stanowił podstawowy podatek od spożycia. Występuje przy zakupie ściśle określonych dóbr, a zwłaszcza tzw. dóbr luksusowych, chociaż obecnie trudno jest to pojęcie zdefiniować. Wydaje się, że celem w tym przypadku jest raczej pośrednie opodatkowanie osób dysponujących wyższymi dochodami niż opodatkowanie określonych dóbr. Akcyza charakteryzuje się łatwością poboru i wysoką wydajnością fiskalną. Pobór podatku akcyzowego uzasadnia się nie tylko względami fiskalnymi, ale także i pozafiskalnymi, np. względy zdrowotne mogą tłumaczyć opodatkowanie alkoholu i papierosów. Liczba towarów objętych podatkiem akcyzowym zależy zazwyczaj od poziomu rozwoju gospodarczego danego kraju. W krajach o niższym poziomie rozwoju występuje stosunkowo dużo akcyz od dóbr codziennego użytku³⁵.

Do polskiego systemu podatkowego obecnie obowiązujący podatek akcyzowy został wprowadzony równocześnie z podatkiem od towarów i usług³⁶. Podatek akcyzowy w Polsce ma duże znaczenie fiskalne, stanowi około 15% wpływów do budżetu państwa. Uregulowano go w rozdziale 3 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 roku o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym. Jest to stosunkowo skromna regulacja, zawierająca jednakże kilkanaście upoważnień dla Ministra Finansów do wydania przepisów wykonawczych, na podstawie których może on ingerować nawet w elementy konstrukcyjne tego podatku. W rezultacie tego można stwierdzić, że „naczelnym organem administracji państwowej w rzeczywistości decyduje o zakresie i stopniu obciążenia podatkiem”³⁷. Dzięki takim rozwiązaniom podatek akcyzowy stał się doskonałym instrumentem fiskalnym, który pozwala Ministrowi Finansów pozyskiwać dochody w zależności od bieżących potrzeb państwa.

Podatek akcyzowy jest podatkiem jednofazowym, w przeciwieństwie do podatku od towarów i usług nie podlega potrąceniu i stanowi element kosztów podatnika. Kwota akcyzy wliczana jest do podstawy opodatkowania podatkiem od towarów i usług i stanowi integralną, nie wyodrębnioną część ceny wyrobu. Podatek dotyczy ściśle określonych pod względem rodzajowym towarów, które zazwyczaj charakteryzują się niskimi kosztami wytworzenia, ale jednocześnie osiągają wysoką wartość rynkową. Często też ze względu na tzw. sztywny popyt

³⁵ Chojna-Duch E., Goronowski W. (red.), *Podstawowe zagadnienia prawa finansowego i polityki finansowej w Polsce w latach 1989-1997*, KiK, Warszawa 1998, s. 201.

³⁶ Dz.U. z 1993 r. nr 11, poz. 50 ze zm.

³⁷ Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*. Przedsiębiorstwo Wydawnicze, Poznań 1998, s. 437.

nie podlegają one większym wahaniom rynkowym, co ma duże znaczenie dla wydajności dochodów podatkowych z tego tytułu.

Przedmiotem opodatkowania akcyzą jest przede wszystkim sprzedaż, eksport, import, zamiana, darowizna i przekazanie wyrobów akcyzowych, do których ustawodawca zaliczył:

- produkty naftowe i syntetyczne paliwa płynne;
- broń palną, myśliwską, broń gazową;
- urządzenia do prowadzenia gier losowych;
- samochody osobowe;
- jachty pełnomorskie;
- sprzęt elektroniczny wysokiej klasy, kamery video;
- sól;
- środki upiększające i wyroby perfumeryjne;
- karty do gry, z wyłączeniem kart do gry dla dzieci;
- skóry futrzane i wyroby z tych skór;
- wyroby przemysłu spirytusowego i drożdżowego, wyroby winiarskie oraz piwo i inne alkohole;
- guma do żucia;
- wyroby tytoniowe;
- łodzie żaglowe, łodzie z silnikiem i z dostosowaniem do silników, z wyjątkiem łodzi rybackich, roboczych i ratowniczych;
- opakowania z tworzyw sztucznych;
- gaz wykorzystywany do napędu pojazdów samochodowych oraz napełniania butli turystycznych o masie do 5 kg.

Przedmiotem opodatkowania akcyzą są również nadmierne ubytki lub zawinione niedobory wyrobów przemysłu spirytusowego i drożdżowego oraz wyrobów tytoniowych, piwa i wyrobów winiarskich. Ma to przeciwdziałać nadużyciom w obrocie wyżej wymienionymi dobrami. Za nadmierne ubytki i zawinione niedobory zgodnie z art. 34 ust. 2 ustawy uważa się niedobory powstałe w czasie produkcji, magazynowania, przerobu, zużycia lub przewozu, zmniejszone o dopuszczalne ubytki obliczone na podstawie obowiązujących norm. Nie zalicza się do nich ubytków i niedoborów powstałych w wyniku zdarzeń losowych.

Podmiotami obciążonymi akcyzą są producenci i importerzy wyrobów akcyzowych bez względu na ich strukturę organizacyjno-prawną, podmioty świadczące usługi w zakresie wyrobów akcyzowych, nabywcy oraz osoby posiadające importowane wyroby akcyzowe, od których nie został pobrany podatek akcyzowy, podmioty zużywające spirytus własnej produkcji lub nabyty po cenach nie zawierających najwyższej stawki akcyzy. Podatek jest opłacany przed dopuszczeniem danego dobra do obrotu na rynek. Stanowi element kalkulacji ceny wyrobu. Obowiązek uiszczenia akcyzy jest niezależny od obowiązku opłacenia podatku od towarów i usług, który nalicza się przy sprzedaży wyrobu. Eksport

dóbr objęty 0% stawką podatku od towarów i usług wolny jest od podatku akcyzowego.

Podstawę opodatkowania podatkiem akcyzowym stanowi:

- u producentów – obrót towarami akcyzowymi;
- u importerów – wartość celna zwiększona o należne cło;
- ilość towarów akcyzowych, jeżeli stawki zostały ustalone kwotowo.

W ustawie o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowych ustalone zostały stawki maksymalne. Ustawa daje dużo swobody Ministrowi Finansów w zakresie kształtowania stawek akcyzy, jak również do ustalania dla poszczególnych wyrobów odmiennych rodzajów stawek. Obecnie obowiązujące stawki mają postać :

- stawek kwotowych, na jednostkę wyrobu;
- stawek procentowych, w stosunku do ceny sprzedaży pomniejszonej o należny VAT lub w stosunku do podstawy opodatkowania importu;
- stawek różnicowych, stanowiących różnicę cen, np. między ceną urzędową zbytu a ceną nabycia wyrobu akcyzowego.

Maksymalne stawki akcyzy zgodnie z art. 37 ustawy wynoszą:

- dla wyrobów przemysłu spirytusowego i drożdżowego – dla producenta 95%, dla importera 1900%;
- wyrobów winiarskich, piwa, pozostałych napojów alkoholowych oraz wyrobów tytoniowych odpowiednio 70% i 230%;
- paliw do silników odpowiednio 80% i 400%;
- samochodów osobowych odpowiednio 40% i 65%;
- pozostałych wyrobów odpowiednio 25% i 40%;
- paliw gazowych do silników odpowiednio 35% i 55%.

Zasadnicza różnica pomiędzy podatkiem od towarów i usług a podatkiem akcyzowym sprowadza się do tego, że pierwszy z nich jest podatkiem powszechnym, wielofazowym obejmującym całość obrotów pochodzących ze sprzedaży dóbr i usług, drugi zaś jest podatkiem selektywnym, jednofazowym obciążającym ściśle określone wyroby, dla których zazwyczaj ustalono wysokie stawki opodatkowania. Podatek akcyzowy nie podlega zwrotowi, poza wyjątkami określonymi w ustawie, co oznacza, że nie zmniejsza on podatku należnego z tego tytułu. Mimo umieszczenia obydwu podatków w jednej ustawie występują między nimi zasadnicze różnice konstrukcyjne. Podatek od towarów i usług oparty został na koncepcji podatku od wartości dodanej, podatek akcyzowy zaś w polskim systemie podatkowym charakteryzuje się znaczną niezależnością od podatku od towarów i usług³⁸. Coraz częściej uważa się, że akcyzy zaciemniają obraz systemu podatkowego i postuluje się ich włączenie do podatku od wartości dodanej, a w niektórych przypadkach rezygnację z opodatkowania akcyzą³⁹.

³⁸ Mastalski R., *Prawo podatkowe...*, op. cit. 1995, s. 199.

³⁹ Komar A., *Finanse...*, op. cit., s. 201.

2.6. Pozostałe podatki obciążające działalność gospodarczą

2.6.1. Podatek od nieruchomości

Opodatkowanie nieruchomości w Polsce uregulowane jest *ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych*⁴⁰. Podatek od nieruchomości jest zaliczany do podatków majątkowych, zaś z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce jest podatkiem kosztowym. Wpływy z tego podatku zasilają dochody samorządów terytorialnych i są istotnym źródłem ich dochodów własnych, zwłaszcza gmin miejskich. **Obowiązek** podatkowy w podatku od nieruchomości ciąży na osobach fizycznych, osobach prawnych oraz jednostkach organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej, które są właścicielami lub samoistnymi posiadaczami nieruchomości lub obiektów budowlanych albo użytkownikami wieczystymi, a także posiadaczami zależnymi obiektów nie złączonych trwale z gruntem.

Przedmiotem opodatkowania są:

- budynki lub ich części;
- budowle lub ich części związane z prowadzoną działalnością gospodarczą inną niż działalność rolnicza lub leśna;
- grunty nie objęte przepisami o podatku leśnym lub rolnym;
- grunty objęte przepisami o podatku rolnym lub leśnym związane z prowadzeniem działalności innej niż rolna i leśna;
- grunty pod jeziorami, zajęte na zbiorniki wodne retencyjne lub elektrownie wodne.

Podstawę opodatkowania w podatku od nieruchomości stanowi:

- dla budynków lub ich części – powierzchnia użytkowa mierzona w metrach kwadratowych;
- dla budowli – ich wartość ustalona na dzień 1 stycznia roku podatkowego, stanowiąca podstawę obliczania amortyzacji w danym roku podatkowym, a dla budynków całkowicie zamortyzowanych – ich wartość z dnia 1 stycznia roku, w którym dokonano ostatniego odpisu amortyzacyjnego;
- dla gruntów – powierzchnia tych gruntów.

Stawki podatku są zróżnicowane w stosunku do budynków i gruntów. Stawka podatku od budowli jest stała i wynosi 2% wartości będącej podstawą amortyzacji. Ustawa określa stawki maksymalne, rada gminy zobowiązana jest do podjęcia uchwały określającej wysokość stawek podatku na swoim terenie, nie mogą one jednak być niższe niż 50% górnych stawek określonych co roku przez Ministra Finansów. W 2002 roku maksymalne stawki wynoszą:

- od budynków mieszkalnych i ich części – 0,49 zł od 1 metr kwadratowy powierzchni użytkowej;

⁴⁰ Dz.U. z 1991 r. nr 9, poz. 31 ze zm.

- od budynków lub ich części związanych z działalnością gospodarczą inną niż rolna lub leśna oraz od części budynków zajętych na prowadzenie działalności – 16,83 zł od 1 metra kwadratowego powierzchni użytkowej;
- od budynków lub ich części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie obrotu kwalifikowanym materiałem siewnym – 7,84 zł od 1 metra kwadratowy powierzchni użytkowej;
- od pozostałych budynków i ich części – 5,62 zł od 1 metra powierzchni użytkowej;
- od budowli – 2% ich wartości początkowej;
- od gruntów związanych z działalnością gospodarczą inną niż rolna lub leśna, z wyjątkiem związanych z budynkami mieszkalnymi – 0,60 zł od 1 metra kwadratowego powierzchni;
- od gruntów będących użytkami rolnymi nie wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, wykorzystywanych na cele rolnicze – 0,06 zł od 1 metra kwadratowego powierzchni;
- od gruntów pod jeziorami, zajętych na zbiorniki wodne retencyjne lub elektrownie wodne – 3,28 zł od 1 metra kwadratowego powierzchni;
- od pozostałych gruntów – 0,09 zł od 1 metra kwadratowego powierzchni.

System stawek w polskim podatku od nieruchomości ma w zasadzie charakter fiskalny⁴¹. Obowiązująca obecnie konstrukcja podstawy opodatkowania nie uwzględnia bowiem stopnia zużycia budynków i budowli oraz różnic ekonomicznych związanych ze zmieniającą się wartością nieruchomości czy też ich położeniem.

W podatku od nieruchomości stosowane są liczne zwolnienia przedmiotowe. Dotyczy to między innymi nieruchomości zajętych na potrzeby: administracji samorządu terytorialnego, dróg publicznych, publicznego transportu kolejowego, lotnisk i portów morskich i rzecznych, budynków zabytkowych. Zwolnione z podatku od nieruchomości są także grunty, budynki i budowle położone na terenie specjalnych stref ekonomicznych przy prowadzeniu tam działalności gospodarczej. Rada gminy może wprowadzić inne zwolnienia niż wymienione w ustawie.

Obowiązek podatkowy powstaje od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym zaistniały okoliczności uzasadniające jego powstanie. Jeżeli okolicznością, od której jest uzależniony obowiązek podatkowy jest istnienie budynku lub budowli, obowiązek podatkowy powstaje z dniem 1 stycznia roku następującego po roku, w którym budowa została zakończona albo w którym rozpoczęto użytkowanie budynku lub jego części przed ich ostatecznym wykończeniem. Osoby fizyczne zobowiązane są złożyć właściwemu organowi gminy wykaz nieruchomości w terminie 14 dni od dnia wystąpienia oko-

⁴¹ Majchrzycka-Guzowska A., *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1997, s. 163.

liczności uzasadniających powstanie obowiązku podatkowego w podatku od nieruchomości oraz informować o zaistniałych zmianach.

Podatek od nieruchomości na dany rok podatkowy w przypadku osób fizycznych ustala w drodze decyzji wójt (burmistrz, prezydent) właściwy ze względu na miejsce położenia nieruchomości. Podatek jest opłacany w ratach do 15 marca, 15 maja, 15 września i 15 listopada.

Osoby prawne oraz jednostki nie posiadające osobowości prawnej zobowiązane są do złożenia deklaracji na podatek od nieruchomości właściwemu organowi gminy ze względu na miejsce położenia nieruchomości w terminie do 15 stycznia. Termin płatności podatku, za okresy miesięczne, w tym przypadku upływa z dniem 15 każdego miesiąca.

Podatek od nieruchomości obciąża koszty działalności gospodarczej i stanowi jednocześnie koszt uzyskania przychodu, który wpływa na kształtowanie podstawy opodatkowania zarówno w podatku dochodowym od osób prawnych, jak i fizycznych.

2.6.2. Podatek od spadków i darowizn

Podatek od spadków i darowizn uregulowany jest *ustawą z dnia 28 lipca 1983 roku o podatku od spadku i darowizn*⁴². Jest powszechnym podatkiem majątkowym wymierzonym od przyrostu majątku nabytego w sposób nieodpłatny.

Podatnikami podatku od spadków i darowizn są osoby fizyczne będące obywatelami polskimi lub mające prawo stałego pobytu w Polsce, które nabyły nieodpłatnie rzeczy i prawa majątkowe. Nie podlegają podatkowi osoby prawne, które nabywając nieodpłatnie własność rzeczy czy praw majątkowych zobowiązane są do podwyższenia o ich wartość podstawy naliczenia podatku dochodowego. Obowiązek podatkowy ciąży na nabywcy spadku, a w przypadku darowizn – na obdarowanym i darczyńcy solidarnie. Powstaje z chwilą przyjęcia spadku lub z chwilą złożenia przez darczyńcę oświadczenia o zawarciu umowy darowizny. W konstrukcji podatku od spadków i darowizn istotną rolę odgrywają tzw. grupy podatkowe, czyli stosunek rodzinny pomiędzy zbywcą a nabywcą majątku. Zaliczenie do określonej grupy podatkowej wpływa na wysokość obciążenia podatkiem. Występuje bowiem duże zróżnicowanie pod względem skali podatkowej, stopnia progresji, kwoty wolnej oraz ulg i zwolnień podatkowych w poszczególnych grupach. Ustawodawca wyróżnił trzy grupy podatkowe:

- do grupy I zaliczył: małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, zięcia, synową, rodzeństwa, ojczyma, macochę i teściów;
- do grupy II zaliczył: zstępnych rodzeństwa, rodzeństwo rodziców, zstępnych i małżonków pasierbów, małżonków rodzeństwa i rodzeństwo małżonków, małżonków rodzeństwa małżonków, małżonków innych zstępnych;
- do grupy III zaliczył innych nabywców.

⁴² Dz.U. z 1997 r., nr 16, poz. 86 ze zm.

Podstawę opodatkowania stanowi równowartość rynkowa nabytych rzeczy i praw majątkowych pomniejszona o wartość długów i ciężarów, czyli tzw. czysta wartość. Wartość ta ustalana jest według stanu rzeczy z dnia nabycia i cen rynkowych z dnia złożenia zeznania podatkowego urzędowi skarbowemu i przyjmowana jest w wysokości podanej przez nabywcę, o ile jest ona zgodna z wartością rynkową. W przeciwnym wypadku urząd skarbowy wzywa podatnika do wyjaśnienia rozbieżności lub podniesienia wartości. Jeżeli podatnik tego nie robi, urząd ustala wartość na podstawie opinii biegłych.

Opodatkowaniu nie podlega nabycie rzeczy lub praw majątkowych do ustalonych w ustawie kwot, opodatkowana jest natomiast nadwyżka ponad te wartości. Kwoty te w przypadku wzrostu cen towarów nieżywnościowych trwałego użytku o ponad 20% są podwyższane w stopniu odpowiadającym wzrostowi tych cen. Zgodnie z obowiązującym począwszy od 29 lutego 2000 roku stanem prawnym, opodatkowaniu podlega nadwyżka ponad czystą wartość przekraczającą:

- 9 057 zł – jeżeli nabywca zaliczany jest do I grupy podatkowej;
- 6 838 zł – jeżeli nabywca zaliczany jest do II grupy podatkowej;
- 4 607 zł – jeżeli nabywca zaliczany jest do III grupy podatkowej.

Tab. 6. Skala podatkowa w podatku od spadku i darowizn obowiązująca w 2002 roku

Kwota nadwyżki w złotych		Wysokość podatku
Ponad	Do	
Nabywca zaliczany do I grupy podatkowej		3%
9 660	9 660	289,80 zł i 5% nadwyżki ponad 9 660 zł
19 320	19 320	772,80 zł i 7% nadwyżki ponad 19 320 zł
Nabywca zaliczany do II grupy podatkowej		7%
9 660	9 660	676,20 zł i 9% nadwyżki ponad 9 660 zł
19 320	19 320	1 545,60 zł i 12% nadwyżki ponad 19 320 zł
Nabywca zaliczany do III grupy podatkowej		12%
9 660	9 660	1 159,20 zł i 16% nadwyżki ponad 9 660 zł
19 320	19 320	2 704,80 zł i 20% nadwyżki ponad 19 320 zł

Źródło: Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 lutego 2000 roku w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku od spadków i darowizn (Dz.U. z 2000 r. nr 13, poz. 169)

Stawki podatku od spadku i darowizn mają charakter progresji szczeblowej, która jest zróżnicowana w zależności od zaliczenia nabywcy do danej grupy podatkowej (tab. 6). Zróżnicowanie to wynika z przesłanki społecznej, ochrony interesu rodziny oraz ekonomicznej, z której wynika domniemanie, że podatnik przyczynił się do pomnożenia majątku będącego przedmiotem spadku czy daro-

wizny⁴³. Najłagodniejszą progresją charakteryzuje się skala podatkowa właściwa dla nabywców zaliczanych do I grupy podatkowej. Dla opodatkowania nabycia rzeczy na drodze zasiedzenia przyjęto uproszczony sposób naliczenia podatku, wówczas zryczałtowana stawka wynosi 7% podstawy opodatkowania.

Ustawa zawiera liczny katalog ulg i zwolnień, które dotyczą przede wszystkim nabycia majątku stanowiącego źródło utrzymania nabywcy i jego warsztatu pracy. Najważniejsze z nich to:

- nabycie własności gospodarstwa rolnego (z wyjątkami wyszczególnionymi w ustawie);
- nabycie w drodze spadku praw autorskich;
- nabycie w drodze spadku lub darowizny przez małżonka lub zstępnych zakładu wytwórczego, budowlanego, handlowego lub usługowego, pod warunkiem kontynuowania działalności przez okres 5 lat;
- nabycie przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą w drodze darowizny maszyn i urządzeń otrzymanych z zagranicy, pod warunkiem instalacji w prowadzonym przez siebie zakładzie, maszyny nie mogą być sprzedane lub przekazane bezpłatnie w ciągu 3 lat od dnia przyjęcia darowizny;
- nabycie przez rolnika pojazdów i maszyn rolniczych oraz części do tych pojazdów, pod warunkiem, że nie zostaną one przez nabywcę w okresie trzech lat od otrzymania sprzedane czy подарowane;
- nabycie w drodze darowizny pieniędzy lub innych rzeczy przez osobę zaliczaną do I grupy podatkowej w wysokości nie przekraczającej 7510 zł od jednego darczyńcy, a od wielu darczyńców łącznie nie więcej niż 15020 zł w okresie 5 lat od daty pierwszej darowizny, jeżeli pieniądze te lub rzeczy obdarowany przeznaczy na wkład budowlany lub mieszkaniowy, budowę domu jednorodzinnego albo nabycie lokalu stanowiącego odrębną nieruchomość;
- nabycie w drodze spadku przez osoby zaliczane do I i II grupy podatkowej i w drodze darowizny w przypadku osób zaliczanych do I grupy podatkowej budynku mieszkalnego lub jego części, lokalu mieszkalnego stanowiących odrębną nieruchomość, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego oraz wynikającego z podziału spółdzielni mieszkaniowych prawa do domku jednorodzinnego lub prawa do lokalu w małym domu mieszkalnym. Wartość takiego mieszkania nie jest wliczana do podstawy opodatkowania do łącznej wysokości nie przekraczającej 110 metrów kwadratowych powierzchni użytkowej budynku lub lokalu. Aby korzystać z tej ulgi podatnik nie może być właścicielem innego lokalu i powinien zamieszkiwać w nabytym mieszkaniu przez okres 5 lat od daty powstania obowiązku podatkowego.

⁴³ Ruśkowski E., Etel L., Stankiewicz J., *Prawo podatkowe*, Temida 2, Białystok 1994, s. 158.

Podatek od spadków i darowizn stanowi w całości dochód gminy. Organami podatkowymi są właściwe terytorialnie urzędy skarbowe.

2.6.3. Podatek od środków transportowych

Podatek od środków transportu regulowany jest *ustawą z dnia 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych*⁴⁴. Został radykalnie zmieniony od 1 stycznia 1998 roku, kiedy to zniesiono opodatkowanie między innymi samochodów osobowych, samochodów ciężarowych do 2 ton, motocykli, motorowerów oraz wyposażonych w silniki jachtów, promów i łodzi. Właściciele tych pojazdów nie płacą bezpośrednio podatku od środków transportu, ale zostali nim obciążeni przez wliczenie go w cenę paliwa. **Podatnikami** podatku od środków transportu są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, będących właścicielami lub na których środek transportu jest zarejestrowany. **Przedmiotem** opodatkowania są:

- 1) samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej od 3,5 tony i poniżej 12 ton,
- 2) samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej równej lub wyższej niż 12 ton,
- 3) ciągniki siodłowe i balastowe przystosowane do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów od 3,5 tony i poniżej 12 ton,
- 4) ciągniki siodłowe i balastowe przystosowane do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów równej lub wyższej niż 12 ton,
- 5) przyczepy i naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą od 7 ton i poniżej 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego,
- 6) przyczepy i naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą równą lub wyższą niż 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego,
- 7) autobusy.

Rada gminy określa, w drodze uchwały, wysokość stawek podatku od środków transportowych, z tym że roczna stawka podatku od jednego środka transportowego nie może w 2002 r. przekroczyć:

- 1) od samochodu ciężarowego w zależności od dopuszczalnej masy całkowitej pojazdu:
 - a) od 3,5 tony do 5,5 tony włącznie – 600 zł,
 - b) powyżej 5,5 tony do 9 ton włącznie – 1.000 zł,
 - c) powyżej 9 ton – 1.200 zł,

⁴⁴ Dz.U. z 1991 r. nr 9, poz. 31 ze zm.

- 2) od samochodu ciężarowego – 2.290 zł, z tym że w zależności od liczby osi, dopuszczalnej masy całkowitej pojazdu i rodzaju zawieszenia stawki podatku nie mogą być niższe od kwot określonych w załączniku nr 1 do ustawy,
- 3) od ciągnika siodłowego lub balastowego – 1.400 zł,
- 4) od ciągnika siodłowego lub balastowego używanego łącznie z naczepą w zależności od dopuszczalnej masy całkowitej zespołu pojazdów:
 - a) do 36 ton włącznie – 1.770 zł,
 - b) powyżej 36 ton – 2.290 zł- z tym że w zależności od liczby osi, dopuszczalnej masy całkowitej pojazdu i rodzaju zawieszenia stawki podatku nie mogą być niższe od kwot określonych w załączniku nr 2 do ustawy,
- 5) od przyczepy lub naczepy (o łącznej wraz z pojazdem silnikowym dopuszczalnej masie od 7 do 12 ton) – 1.200 zł,
- 6) od przyczepy lub naczepy (powyżej 12 ton) w zależności od dopuszczalnej masy całkowitej zespołu pojazdów:
 - a) do 36 ton włącznie – 1.400 zł,
 - b) powyżej 36 ton – 1.770 zł- z tym że w zależności od liczby osi, dopuszczalnej masy całkowitej pojazdu i rodzaju zawieszenia stawki podatku nie mogą być niższe od kwot określonych w załączniku nr 3 do ustawy,
- 7) od autobusu, w zależności od liczby miejsc do siedzenia:
 - a) mniejszej niż 30 miejsc – 1.400 zł,
 - b) równej lub wyższej niż 30 miejsc – 1.770 zł.

Organem podatkowym w sprawach podatku od środków transportu jest gmina, na której terenie znajduje się miejsce zamieszkania lub siedziba podatnika. Podatnicy zobowiązani są do opłacenia podatku w dwóch ratach, w terminie do 15 lutego i 15 września.

Podatek zaliczany jest do tzw. podatków kosztowych. Stanowi, z punktu widzenia podatków dochodowych, koszt uzyskania i wpływa na wysokość podstawy opodatkowania w tych podatkach.

2.6.4. Podatek od czynności cywilnoprawnych

Podatek od czynności cywilnoprawnych obowiązuje od 1 stycznia 2001 r. i uregulowany jest *ustawą z dnia 9 września 2000 roku o podatku od czynności cywilnoprawnych*⁴⁵. Podatek ten zastąpił obowiązującą od kilkunastu lat opłatę skarbową od niektórych czynności cywilnoprawnych. Jest to podatek typu majątkowego (dotyczy obrotu składnikami majątku). Z punktu widzenia działalności gospodarczej podatek od czynności cywilnoprawnych stanowi koszt uzyskania przychodu i w związku z tym zmniejsza dochód do opodatkowania. Przedmiotem opodatkowania są:

⁴⁵ Dz.U. z 2000 r. nr 86, poz. 959 ze zm.

- 1) czynności cywilnoprawne:
 - a) umowy sprzedaży oraz zamiany rzeczy i praw majątkowych,
 - b) umowy pożyczki,
 - c) umowy poręczenia,
 - d) umowy darowizny – w części dotyczącej przejęcia przez obdarowanego długów i ciężarów albo zobowiązań darczyńcy,
 - e) umowy dożywocia oraz ustanowienia odpłatnej renty,
 - f) umowy o dział spadku oraz umowy o zniesienie współwłasności – w części dotyczącej spłat lub dopłat,
 - g) umowy majątkowe małżeńskie,
 - h) ustanowienie hipoteki,
 - i) ustanowienie odpłatnego użytkowania, w tym nieprawidłowego, oraz odpłatnej służebności,
 - j) umowy depozytu nieprawidłowego,
 - k) umowy spółki (akty założycielskie),
- 2) zmiany umów wymienionych w pkt 1, jeżeli powodują one podwyższenie podstawy opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych,
- 3) orzeczenia sądów, w tym również polubownych, oraz ugody, jeżeli wywołują one takie same skutki prawne, jak czynności cywilnoprawne wymienione w pkt 1.

Podatnikami podatku są osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej będące stronami czynności cywilnoprawnych. Podatkowi nie podlegają czynności, w których przynajmniej jedna ze stron jest podatnikiem podatku VAT lub jest z niego zwolniona. Obowiązek podatkowy w podatku od czynności cywilnoprawnych ciąży na:

- 1) stronach czynności cywilnoprawnych,
- 2) spółce mającej osobowość prawną – w przypadku podwyższenia kapitału zakładowego (akcyjnego).

Podstawa opodatkowania została określona odrębnie dla każdej czynności wymienionej w art. 6 ustawy. W podatku od czynności cywilnoprawnych obowiązują stawki procentowe (maksymalna 2% – np. od umowy pożyczki), procentowo-kwotowe (np. od umowy spółki) lub kwotowe (maksymalna – 38 zł, np. od majątkowej umowy małżeńskiej).

Ustawa wprowadza obowiązek samoopodatkowania. Podatnicy zobowiązani są do złożenia deklaracji w sprawie podatku od czynności cywilnoprawnych i wpłacenia podatku w terminie 14 dni od daty dokonania czynności. W niektórych przypadkach podatek pobierany jest przez płatnika. Płatnikami podatku od czynności cywilnoprawnych są:

- notariusze – od czynności cywilnoprawnych dokonywanych w formie aktu notarialnego;
- nabywcy rzeczy – od umów sprzedaży, jeżeli rzeczy przeznaczone są do przerobu lub dalszej odsprzedaży.

Literatura

- Chojna-Duch E., Goronowski W. (red.), *Podstawowe zagadnienia prawa finansowego i polityki finansowej w Polsce w latach 1989-1997*, KiK, Warszawa 1998.
- Etel L., *System podatkowy (zarys wykładu)*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Siedlcach, Siedlce 2002.
- Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze, Poznań 1998.
- Komar A., *Finanse publiczne w gospodarce rynkowej*, Oficyna Wydawnicza Bratna, Bydgoszcz 1996.
- Komar A., *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1996.
- Kulicki J., *Opodatkowanie działalności gospodarczej podatkiem dochodowym od osób fizycznych*, SeZaM s.c., Warszawa 2001.
- Litwińczuk H., *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wydawnictwo KiK, Warszawa 2000.
- Majchrzycka-Guzowska A., *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1997.
- Martyniuk T., *Encyklopedia VAT*, Oddk, Warszawa 1996.
- Mastalski R., *Prawo podatkowe II – część szczegółowa*, C.H. Beck, Warszawa 1995.
- Modzelewski W. (red.), *Komentarz do ustawy o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym*, Instytut Studiów Podatkowych, Warszawa 1998.
- Modzelewski W., *Materialne prawo podatkowe*, Instytut Studiów Podatkowych, Warszawa 1998.
- Ruśkowski E., Etel L., Stankiewicz J., *Prawo podatkowe*, Temida 2, Białystok 1994.
- Suska A., *Podatek od towarów i usług*, Difin, Warszawa 1999.
- Wesołowski A., *VAT i akcyza w 2000 roku*, „Przegląd Podatkowy”, nr 1/2000.